Gezi Direnişi broşürleri: 2

Slavoj Zizek

DÜNYADAKİ İSYANLARIN ANLAMI

#occupygezi
#direngezi

6

agorakitaplığı
415

SLAVOJ ZIZEK

1949, Slovenya doğumlu. Ljubljana Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırmacı, Ljubljana Teorik Psikanaliz Topluluğu'nun başkanı ve Londra Üniversitesi Birkbeck Beşeri Bilimler Enstitüsü'nde uluslararası yöneticidir. *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (Metis, 2002), *Kırılgan Mutlak* (Epos, 2003), *Yamuk Bakmak* (Metis, 2004), *Gıdıklanan Özne* (Epos, 2005), *Ahir Zamanlarda Yaşarken* (Metis, 2011) ve *Lacan Hakkında Bilmeyi Hep İstediğiniz Ama Hitchcock'a da Sormaya Korktuğunuz Her Şey* (Agora Kitaplığı, 2012) gibi belli başlı kitapları Türkçe'de yayınlanmıştır.

Slavoj Zizek

DÜNYADAKİ İSYANLARIN ANLAMI

Türkçesi: Osman Akınhay

Gezi Direnişi broşürleri: 2

Dünyadaki İsyanların Anlamı
Slavoj Zizek

İngilizce'den çeviren: Osman Akınhay
Kapak tasarım - mizanpaj: Sibel Yurt
Son okuma: Sarphan Uzunoğlu

© 2013, Slavoj Zizek
© 2013; bu kitabın yayın hakkı
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Ağustos 2013

ISBN: 978-605-103-212-2

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta: agora@agorakitapligi.com

İÇİNDEKİLER

1) Taksim Direnişine Mesaj 1

2) Cennette Sıkıntı 3

3) Kendinize Âşık Olmayın 19

4) Occupy Wall Strett: Bir Adım Sonra Ne Yapmalı? 27

5) Dünyanın Yağmacıları, Birleşin! 41

6) Ücretli Burjuvazinin İsyanı: Yeni Proletarya 55

7) Bizi Kurtarıcılardan Kurtarın 69

8) Arapların Devrimci Ruhundan Niçin Korkacağız? 77

DÜNYADAKİ İSYANLARIN ANLAMI

1
TAKSİM DİRENİŞİNE MESAJ

Ünlü Sloven düşünür Slavoj Zizek'in Taksim'de süren direniş için yayınladığı 2 Haziran 2013 tarihli yazılı mesajın metni:

Türkiye'de devam etmekte olan protestolar İstanbul'un göbeğindeki küçük bir parkın ticari amaçlarla tahrip edilmesiyle ilgili yerel meseleden kaynaklı gibi görünse de, aslında açıkça çok daha derin bir öfkeye işaret ediyor. Yaygın bir şekilde 'ılımlı İslam' ülkesi modeli olarak algılanan ve ekonomisi hızla gelişen bir ülkede bu öfkenin patlak vermesi, hastalığın nedenleini de açıkça ortaya koyuyor. Bu tepkinin nedeni, vahşi neo-liberal ekonomi ile dini-milliyetçi otoriterliğin kaynaştırılması

girişimidir. Bu iki sürecin de kurbanları aynıdır: dayanışma ruhuna ve kültürel hoşgörüye sahip bağımsız sivil toplum anlayışı. Bir ulusun ahlâki sağlığının da belkemiğini tam bu ruh oluşturur. Bu protestolar, serbest piyasanın toplumsal özgürlük anlamına gelmediğinin, ancak otoriter politikalarla gayet güzel birarada bulunabileceğinin canlı kanıtıdır.

İşte bu nedenle bu protestolar, dünya çapında kurulu düzeni sarsan aynı küresel galeyanın bir parçasıdır. Özgürlüklere ve özgürleşmeye önem veren bütün insanlar Türkiye halkına şöyle seslenmelidir: "Hoşgeldiniz! Artık hepimiz küresel mücadelenin parçalarıyız. İspanya, İsveç, Yunanistan, Türkiye... Ve ancak birlikte savaşırsak bir şansımız olabilir!"

2
CENNETTE SIKINTI
Türkiye ve Yunanistan'daki Protesto Eylemleri Üzerine*

Marx erken dönem yazılarında Alman sorununu, belirli sorunlara verilecek tek cevabın evrensel çözüm, yani dünya çapında bir devrim olduğu düşüncesiyle ele almıştı. Marx'ın bu yaklaşımı, reformist bir dönem ile devrimci bir dönem arasındaki farklılığın özlü bir ifadesidir: Reformist bir dönemde, dünya çapında devrim gerçekleştirmek bir hayal olmaktan öteye gitmez; bir başarı şansı varsa da, bu ancak, yerel değişiklikler sağlama çabalarına ağırlık kazandırmasıyla mümkündür. Devrimci

*) Bu yazı ilk olarak 28 Haziran 2013 tarihinde *London Review of Books*'un internet sitesinde "Trouble in Paradise" başlığıyla yayınlanmıştır.

bir dönemdeyse, dünya çapında köklü bir değişim meydana gelmeden hiçbir ilerleme kaydedilemeyeceği bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Bu salt formel anlamıyla, 1990, devrimci bir yıldı: Komünist devletlerin kısmi reformlarının etkili olamayacağı ve insanların karınlarının doymasını sağlamak gibi gündelik sorunları çözmek için dahi tam bir kopuşun gerekli olduğu apaçık ortadaydı.

Reformcu ve devrimci dönemler arasındaki farklılık söz konusu olduğunda biz bugün nerede duruyoruz? Son birkaç yılın sorunları ve protestoları küresel çapta bir krizin yaklaşmakta olduğuna mı işaret ediyor, yoksa bunlar yerel müdahaleler yaparak üstesinden gelinebilecek küçük engellerden mi ibarettir? Meydana gelen patlamaların en çarpıcı yanı, yalnızca -hatta esas olarak- sistemin zayıf noktalarında değil, aynı zamanda şimdiye değin başarı hikâyeleri olarak anılan yerlerinde de gündeme gelmiş olmasıdır. Yunanistan'da ya da İspanya'da insanların niçin protestolar düzenlediklerini biliyoruz; peki ama, Türkiye, İsveç ya da Brezilya gibi müreffeh ya da hızla kalkınmakta olan ülkelerde sıkıntılar doğmasının sebebi nedir? Sonradan bir bakışla değerlendirdiğinizde, o devrimin Batı'nın bölgedeki en güvenilir müttefiki ve büyük bir süratle Batı yanlısı bir modernleşme yolunda ilerleyen bir ülkede olduğunu göz önünde bulundurursak, 1979'da İran'daki Humeyni devrimini 'cennette sıkıntı doğması'nın ilk kertesi olarak görebili-

riz. Ya da belki bizim cennet anlayışımızda yanlış olan bir şeyler vardır.

Şu ânki protesto dalgalarının gerçekleşmesinden önce Türkiye çok tutulan bir ülkeydi; ideolojik bataklığa gömülmüş ve ekonomik bakımdan kendi yıkımına giden daha 'Avrupalı' bir ülke olarak Yunanistan'ın karşısında, Avrupa'nın benimseyebileceği, hayli başarılı bir liberal ekonomiyi ılımlı İslamcılıkla birleştirebilecek bir devlet modeliydi. Gerçi bu ülkeden değişik yerlerinden uğursuz işaretler (Türkiye'nin Ermeni holokostunu tanımaması, gazetecilerin tutuklanmaları, Kürtlerin statü meselesinin çözümlenmemesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneğini diriltecek daha büyük Türkiye arayışları, zaman zaman dini kuralların dayatılması, vb.) gelmiyor değildi, ancak bunlar, büyük resmi bozmasına izin verilmemesi gereken küçük lekeler olarak göz ardı ediliyordu.

Derken Taksim Meydanı protestoları patlak verdi. Herkes biliyor ki, protestocuların 'asıl derdi', İstanbul'un göbeğinde Taksim Meydanı'nm dibindeki bir parkta kökten değişiklik yaparak, burayı bir AVM'ye dönüştürme planı değildi; söz konusu olan, sebepleri daha derinlere uzanan bir huzursuzluktu. Aynı durum Haziran ortasında Brezilya'da yapılan eylemler için de geçerliydi: Brezilya'daki protestoları tetikleyen, kamu taşıtlarının fiyat-

larında küçük bir artış yapılması olmuş, ancak yapılan zamların geri alındığının ilan edilmesi de eylemlerin durmasını sağlayamamıştı. Bu örnekte de protestolar, -en azından medyaya göre- bir ekonomik patlama içerisinde olup, geleceğe güvenle bakma konusunda herhangi bir sıkıntısı bulunmayan bir ülkede patlak vermiş oluyordu. Brezilya'daki protestolar, göründüğü kadarıyla, kitlelerin eyleme geçmesinden sevinç duyduğunu ifade eden cumhurbaşkanı Dilma Rousseff'in desteğini de almıştı.

Burada can alıcı nokta şu: Biz Türkiye'deki protesto eylemlerini salt, sessiz duran bir Müslüman çoğunluğun desteğine sahip otoriteryan bir İslamcı rejime karşı, seküler bir sivil toplumun ayağa kalkması olarak görmüyoruz. Türkiye'de resmi daha karmaşık hale getiren etken, protestoların anti-kapitalist bir dürtüyle de yapılıyor olmasıdır. Protesto eylemlerine katılan insanlar, serbest piyasa fundamentalizmi ile fundamentalist İslam'ın birbirine aykırı düşmediğinin sezgileriyle farkındadırlar. İslamcı bir hükümetin kamusal bir alanı özelleştirmesi, fundamentalizmin iki biçiminin el ele yürüyebileceğini göstermektedir. Bu, demokrasi ile kapitalizm arasındaki 'ebedi' evliliğin boşanmaya yaklaşmasının açık bir işaretidir.

Türkiye'deki protestocuların belirli bir 'gerçek' hedef peşinde koşmadıklarını teslim etmek de ayrıca önemlidir. Protesto eylemleri 'gerçekten' küresel kapitalizme

karşı, 'gerçekten' dinsel fundamentalizme karşı, 'gerçekten' sivil özgürlüklerden ve demokrasiden yana, ya da 'gerçekten' özel olarak herhangi bir şeyle ilgili değildi. Protesto eylemlerine katılan insanların çoğunluğunun farkında oldukları şey, çeşitli özgül talepleri birarada tutan, aynı zamanda akışkan bir huzursuzluk ve hoşnutsuzluk duygusunun varlığıdır. Protestoları anlama gayreti, gazetecilerle teorisyenlerin bu olayların gerçek içeriğini izah etmeye çalışmalarına bakarak, salt epistemolojik bir çaba sayılmaz; bu gayret aynı zamanda, protesto eylemlerinin bağrında taşıdığı meselenin kendisine dair ontolojik bir gayrete karşılık gelmektedir. Bu salt yozlaşmış bir kent idaresine karşı bir mücadele midir? Bu, otoriteryan İslamcı yönetime karşı bir mücadele midir? Bu, kamusal bir alanın özelleştirilmesine karşı bir mücadele midir? Bu sorunun cevabı açıktır ve nasıl cevaplanacağı, devam etmekte olan siyasal sürecin sonucuna bağlı olacaktır.

Avrupa'da ve Ortadoğu'da protestoların patlak verdiği 2011 yılında, birçok kişi bu eylemlerin dünya çapındaki tek bir hareketin parçaları olarak ele alınmaması gerektiği konusunda ısrarcıydı. Bunan karşısında, her ülkede meydana gelen eylemlerin özgül bir duruma karşı gösterilen tepkinin ifadesi olduğu görüşünü ileri sürüyorlardı. Mısır'daki protestocular, başka ülkelerde Occupy

(İşgal Et) hareketinin karşı durduğu şeyleri, 'özgürlük' ve 'demokrasi'yi istiyorlardı. Müslüman ülkeler arasında bile esastan farklılıklar söz konusuydu: Mısır'daki Arap Baharı, yozlaşmış, otoriter bir Batı-yanlısı rejimi protesto ederek mi yaşanmıştı? İran'da 2009'da başlayan Yeşil Devrim, otoriter İslamcılığa mı karşıydı? Protesto eylemlerinin bu şekilde tikelleştirilmesinin statükonun savunucularına cazip geleceğini anlamak zor olmasa gerek: Çünkü burada küresel düzene karşı bir tehdit algılanmamakta, sadece birbirinden ayrı yerel sorunlar ön plana çıkarılmış olmaktadır.

Küresel kapitalizm, farklı ülkeleri farklı yollarla etkileyen karmaşık bir süreçtir. Bütün çeşitliliklerine rağmen protestoları birleştiren öğe, bunların hepsinin kapitalist küreselleşmenin farklı veçhelerine karşı tepkiyi temsil etmeleridir. Günümüzdeki küresel kapitalizmin genel eğilimi, pazarların daha fazla genişletilmesi, kamusal alanların çevrelenip kapatılması, kamu hizmetlerinin (sağlık, eğitim, kültür alanlarında) azaltılması ve giderek otoriterleşen bir siyasal iktidar yönündedir. Yunanlar uluslararası finans kapital egemenliğini ve kendilerinin yozlaşmış ve etkisiz, temel sosyal hizmetleri sağlamakta bile giderek beceriksizleşen devletlerini bu bağlamda protesto etmektedirler. Türkler, kamusal bir alanın ticarileştirilmesini ve dinsel otoriteryanizmi; Mısırlı-

lar, Batılı devletlerin desteklediği bir rejimi; İranlılar çürümeyi ve dinsel fundamentalizmi yine bu bağlamda protesto ediyorlar. Bu protestoların hiçbirisi tek bir soruna indirgenemez. Bu eylemlerin hepsi, biri ekonomik (yozlaşmadan beceriksizliğe ve kapitalizmin kendisine kadar uzanır), diğeri siyasal-ideolojik (demokrasi talebinden, geleneksel çok partili demokrasinin yıkılması talebine kadar uzanır) olan en azından iki sorunun özgül biçimde biraraya gelmesiyle ilgilidir. Aynı saptama Occupy hareketi için de geçerli olacaktır. Yapılan (ve genellikle kafa karışıklığıyla malul) açıklamaların gerisinde, hareketin iki temel özelliği bulunuyordu: Birincisi, salt belirli yerel bozukluklarıyla değil, bilakis *bir sistem olarak* kapitalizmden hoşnutsuz olma; ikincisi, temsili çok partili demokrasinin kurumsallaşmış biçiminin kapitalist aşırılıkla mücadele etme kapasitesinin bulunmadığının, yani demokrasinin yeniden icat edilmesi gerektiğinin bilincine varma.

Ancak protestoların altında yatan sebebin bizatihi küresel kapitalizm oluşu, bu sorunun tek çözümünün doğrudan onu devirmek olduğu anlamına gelmez. Tek tek sorunlarla uğraşırken köklü bir çözüm beklemek şeklinde pragmatik bir alternatifin peşine düşmek de uygulanabilir bir çizgi değildir. Çünkü bu bakış açıları, küresel kapitalizmin ister istemez tutarsızlıklarla malul

olduğu gerçeğini görmezlikten gelmektedir: Piyasa özgürlüğü ABD'nin kendi çiftçilerine destek sağlamasıyla el ele yürümektedir mesela. Keza, demokrasi vaazları da Suudi Arabistan'ı desteklemekle birlikte yürümektedir. İşte bu tutarsızlıklar, siyasal müdahale yapılabilmesi için bir alan açar: Küresel kapitalist sistem nerede kendi kurallarını ihlal etmek mecburiyetinde kalıyorsa, o kurallara uyulmasında ısrarcı davranmak gibi bir fırsat söz konusudur. Sistemin tutarlı olamadığı stratejik bakımdan seçilmiş noktalarda tutarlı davranılmasını talep etmek, bütün sistemin üzerinde bir basınç uygulamak anlamına gelecektir. Siyaset sanatının özü, tamamen gerçekçi olan belirli talepleri hegemon ideolojinin kalbine çarpmakta ve çok daha köklü bir değişimi göstermekte yatar. Ancak bu tür taleplerin hayata geçirilebilmesi -ne ölçüde uygulanabilir ve meşru olurlarsa olsunlar- fiilen imkânsızdır. Obama'nın genel sağlık hizmetleri önerisi buna bir örnek sayılabilir; Obama'nın önerisine gelen tepkilerin çok şiddeti olması da buna bağlıydı.

Siyasal bir hareket, uğrunda çaba harcanacak bir fikirle yola koyulur, ancak zaman içerisinde bu fikir derin değişikliklere uğrayacaktır (üstelik benim burada kastettiğim taktik bakımdan bir ayarlama yapılması değil, o fikrin esastan yeniden tarif edilmesidir). Çünkü artık fikrin kendisi sürecin bir parçası haline gelmiştir. Fikir

üst-belirlenmiştir. Mesela, bir isyan belki de, belirli bir yasanın iptal edilmesi çağrısı biçimini almış adalet talebiyle başlayabilir. İnsanlar bu talep uğruna mücadelenin içine girdikçe, gerçek adaletin sağlanmasında aslında ilk taleplerinin çok daha fazlasının gerçekleştirilmesinin gerekli olduğunun bilincine varırlar. İşte mesele, tam da 'çok daha fazlası' denen şeyin neyden oluştuğunun nasıl tanımlanacağıdır. Liberal-pragmatik görüşe göre, sorunlar kademe kademe, birer birer çözülebilir: "Şu ânda Ruanda'da insanlar ölüyor, öyleyse anti-emperyalist mücadeleyi unutun ve bu kıyımı nasıl önleyeceğinize bakın"; ya da, "Yoksullukla ve ırkçılıkla hemen şimdi mücadele etmek zorundayız; küresel kapitalist düzenin çökmesini bekleyemeyiz". John Caputo *After the Death of God* (Tanrı'nın Ölümünden Sonra, 2007) başlıklı kitabında bu düşünce hattını savunuyordu:

> Amerika Birleşik Devletleri'ndeki radikal sol siyasetçiler, genel sağlık hizmetlerini sağlayarak, zenginliği vergi yasasını elden geçirip, daha adil biçimde dağıtacak daha etkin bir bölüşüm modeli yerleştirerek, seçim kampanyalarının finanse edilmesine fiili kısıtlamalar getirerek, bütün seçmenlerin siyasal haklarını tanıyarak, göçmen işçilere insanca muamele ederek ve Amerikan devletini uluslararası toplulukla bütünleştirecek çok taraflı bir dış politikayı hayata geçirerek, vb., yani, ciddi ve kapsamlı reformlarla kapitalizmin işleyişine müdahale ederek sistemde reform ger-

çekleştirebilseler bundan sonsuz mutluluk duyarım. Bütün bunlar hayata geçirildikten sonra Badiou ve Zizek çıkıp da Kapitalizm adındaki bir Canavar'ın hâlâ sinsice tepemize çökmesinden şikayet edecek olurlarsa, ben o Canavar'ı yüzüne karşı esneyerek karşılamayı tercih ederdim.

Burada sıkıntı, Caputo'nun nasıl bir sonuca varmış olması değil: Eğer onun söylediği reformların hepsi kapitalizmin sınırları içerisinde gerçekleştirilebilirse, biz niye o kapitalizmde kalmayı tercih etmeyelim ki? Oysa sıkıntı, bütün bu taleplerin şu ânki haliyle küresel kapitalizmin sınırları içerisinde karşılanmasının mümkün olduğu öncülünün kendisindedir. Ya Caputo'nun sıraladığı kapitalizmin kötü işleyen dişlileri durumlara ve koşullara bağlı karışıklıklardan kaynaklanmıyor da, sistemin yapısal zorunluluklarının bir ürünüyse? Ya Caputo'nun rüyası, semptomlarından yalıtılmış, 'bastırılmış gerçeği'nin kendini gösterdiği kritik noktalarından arındırılmış bir evrensel kapitalist düzen rüyasından ibaretse?

Günümüzün protesto eylemleri ve isyanlarının sürekliliğini sağlayan etken, birbiriyle örtüşen çeşitli taleplerin biraraya gelmesidir ve bu başkaldırıların kuvvetini de bununla açıklayabiliriz: İnsanlar, otoriter rejimlere karşı ('normal', parlamenter) biçimlerden yana mücadele ediyorlar; özellikle de göçmenler ve mülteciler söz ko-

nusu olduğunda ırkçılığa ve cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele ediyorlar; siyasette ve iş dünyasında çürümeye (endüstriyel atıklarla çevrenin kirletilmesine, vb.) karşı mücadele ediyorlar; neo-liberalizme karşı refah devletini istiyorlar; çok partili ritüellerin ötesine geçen yeni demokrasi biçimleri talep ediyorlar. İnsanlar ayrıca, genel olarak küresel kapitalist sistemi sorguluyor ve kapitalizmi aşan bir toplum fikrini canlı tutmaya uğraşıyorlar. Tabii burada iki tuzaktan kaçınmak gerekiyor: sahte radikalizm ("gerçekten önemli olan, liberal-parlamenter kapitalizmin yıkılmasıdır; diğer bütün kavgalar tali önemdedir" türü laflar) ve bunun yanı sıra, sahte tedricicilik ("şu ânda askeri diktatörlüklere karşı ve temel demokrasi için mücadele etmeliyiz; diğer sosyalizm rüyalarının hepsi şimdilik bir kenara bırakılmalıdır" türü savlar). Oysa tam bu noktada, Maoizmin temel çelişkiler ile tali çelişkiler, uzun vadede en önemli olan şeyler ile şu ânda başat önemde sayılan şeyler arasında çektiği çizgiyi hatırlamakta bir beis yok. Temel çelişkide ısrar etmenin, mücadelede ölümcül bir darbe indirme fırsatını kaçırmak anlamını taşıyacağı bazı durumlar olabilir.

Yalnızca üst-belirlemenin karmaşıklığını tam olarak dikkate alan bir siyaset, strateji adını taşımayı hak eder. Biz özgül bir mücadelenin içine girdiğimizde, karşımıza şu kilit soru çıkacaktır: Bu mücadeleye bağlanmamız ya

da bağlanmamamız diğer mücadeleleri nasıl etkileyecektir? Genel kural, baskıcı yarı-demokratik bir rejime karşı (2011'de Ortadoğu'da gördüğümüz türden) isyan başlatıldığında, büyük kalabalıkları sloganlarla; demokrasiden yana ve yozlaşmaya, çürümeye karşı, vb. sloganlarla harekete geçirmenin kolay olduğudur. Ancak çok geçmeden daha zorlu tercihlerle yüz yüze geleceğimiz de açıktır. İsyan ilk hedefine ulaşmayı başardığında, gerçekten bizi huzursuz eden şeylerin (özgürlüğümüzün olmamasının, aşağılanmamızın devam etmesinin, çürümenin, gelecekten umudu kesmemizin) yeni bir kılıkta varlığını muhafaza ettiğinin farkına varmaya başlarız ve bu yüzden hedefin kendisinde bir kusur olduğunu düşünme zorunluluğuyla karşı karşıya geliriz. Sonra da buradan yola çıkıp, demokrasinin kendisinin bir özgürlüksüzlük biçimi olabileceğini ya da salt siyasal demokrasiden daha fazlasını talep etmemiz gerektiğini (toplumsal ve ekonomik hayatın da demokratikleştirilmesinin şart olduğunu) düşünmeye koyuluruz. Kısacası, ilk planda soylu bir ilkenin (demokratik özgürlük ilkesinin) uygulanmasında içerili bir başarısızlık saydığımız şey, aslında ilkenin kendisinde içerili bir başarısızlıktır. Ve bunu (bu başarısızlığın, uğruna mücadele ettiğimiz ilkenin kendisinde içerili olabileceğini) kavramak, siyasal eğitim bakımından büyük bir adım olacaktır.

Egemen ideolojinin temsilcileri, bu şekildeki radikal sonuca ulaşmamızı engellemek için ellerinin altındaki bütün cephaneleri devreye sokarlar. Bize, demokratik özgürlüğün kendi sorumluluklarını getirdiğini, bir bedeli olduğunu, demokrasiden çok şey beklemenin henüz vaktinin gelmediğini vaaz ederler. Derler ki, özgür bir toplumda, derler, kendi hayatlarımıza yatırım yapan kapitalistler gibi davranmak zorundayız: Gerekli fedakârlıklarda bulunamazsak, ya da yaptığımız fedakârlıklar yeterli gelmezse, kendimizden başka suçlayacak kimse yoktur. Daha doğrudan, siyasal anlamıyla, Amerika Birleşik Devletleri halk ayaklanmalarını kabul edilebilir parlamenter-kapitalist biçimlere kanalize etmeye çalışmak suretiyle, kendi dış politikasında zararları kontrol altında tutma stratejisi izleyerek tutarlı bir çizgi takip etmiştir (apartheid sonrası Güney Afrika, Marcos'un düşüşü sonrası Filipinler, Suharto sonrası Endonezya, vb. bunun örnekleridir). Bu, esas siyasetin başladığı noktadır: Mesele, değişimin ilk, heyecan uyandırıcı dalgası sona erdiğinde sürecin nasıl ileriye itileceği, 'totaliter' eğilimlerin cazibesine kapılmaksızın bir sonraki adımın nasıl atılacağı, Mugabe'ye dönüşmeden Mandela'nın ötesine nasıl geçileceği meselesidir.

Bütün bu anlattıklarımız somut bir örnekte ne anlam taşıyacaktır? Şimdi, birbirine komşu olan iki ülkeyi, Yu-

nanistan ile Türkiye'yi karşılaştıralım. İlk bakışta bu ülkeler, birbirlerinden tümüyle farklı görünüyor olabilirler: Yunanistan ülkeyi mahva sürükleyen bir kemer sıkma politikasının tuzağına yakalanmışken, Türkiye bir ekonomik patlama yaşamakta ve yeni bir bölgesel süpergüç olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak ya her Türkiye kendi Yunanistan'ını, kendi sefalet adalarını doğurur ve kontrol altında tutmak isterse ne olur? Brecht'in "Hollywood Ağıtları"nda yazdığı gibi:

Hollywood köyü öyle planlandı ki,
İçinde yaşayanlar sansınlar cennette olduklarını. Ve
onlar
Varsınlar şu sonuca ki,
Bir cennete ve bir cehenneme ihtiyaç duyan Tanrı,
Gerek duymasın iki düzen kurmaya,
Yetsin biri: olsun o da cennet. Ki
Refaha ulaşamayıp beceriksiz kalanlara
Görsün cehennem hizmeti.

Brecht'in bu dizeleri, günümüzün 'küresel köy'ünü çok iyi anlatır: Bunu rahatlıkla, göçmen işçilerin köleliğe yakın koşullarda çalışmalarına bağımlı, zenginlerin oyun alanları olan Katar ya da Dubai'ye uygulayabilirsiniz.

İki ülkeye daha yakından bakmaksa Türkiye ile Yunanistan arasındaki temel benzerlikleri göz önüne serer: özelleştirme, kamusal alanların gasp edilmesi, sosyal hiz-

metlerin budanarak yok edilmesi, otoriter siyasetin yükselişi. Temel bir düzeyde, protesto etmek amacıyla sokaklara dökülen Yunan ve Türk eylemciler aynı mücadeleye dahildirler. İzlememiz gereken doğru yol, bu iki mücadeleyi koordineli biçimde yürütmek, 'yurtsever' aldanmaları reddetmek, iki ülke arasındaki tarihsel düşmanlığı geride bırakmak ve dayanışma zeminleri aramak olacaktır. Protesto eylemlerinin geleceği buna bağlı olabilir.

3
KENDİNİZE ÂŞIK OLMAYIN*

Bizim hepimizin kaybedenler olduğunu söylüyorlar, oysa asıl kaybedenler orada, Wall Street'dekiler. Onları bizim milyarlarımızla kurtardılar. Bize sosyalist diyorlar, fakat burada, Amerika'da sosyalizm her zaman zenginler için gerçek oldu. Bizim özel mülkiyete saygı göstermediğimizi söylüyorlar, oysa 2008 yılındaki finansal krizde, burada olan hepimizin haftalarca, gece gündüz yıkmakla uğraşsak başarabileceğimizden çok daha fazla, binbir zorlukla elde edilmiş özel mülkiyet yok oldu gitti. Size

*) Slavoj Zizek'in 10 Ekim 2011'de Occupy Wall Street'i ziyareti sırasında yaptığı konuşmanın metnidir.

bizim hayalperest insanlar olduğumuzu anlatıyorlar. Oysa gerçek hayalperestler, işlerin hep bu şekilde sonsuza değin sürüp gideceğini sananlardır. Biz bir hayalin kâbusa dönmesinden uyanan insanlarız.

Biz hiçbir şeyi yıkmıyoruz. Biz yalnızca sistemin kendisini nasıl yıktığına tanıklık ediyoruz. Çizgi filmlerdeki klasik sahneyi hepimiz biliriz. Kedi uçurumun eşiğine gelmiştir, ancak ayağının altında hiçbir şey olmadığını umursamayarak yürümeye devam eder. Ne zaman ki aşağıya bakıp altının boş olduğunu fark eder, o zaman da zaten düşüyordur. Burada olan da bu. Biz sadece Wall Street'deki beyfendilere, "Hey, aşağı bakın!" diyoruz.

Öyleyse, biz burada ne yapıyoruz? Size komünist dönemden harika bir eski fıkra anlatayım. Bir adamı çalışmak için Doğu Almanya'dan Sibirya'ya göndermişler. Adam mektuplarının sansür görevlilerince okunacağını biliyormuş, bu yüzden daha gitmeden dostlarına, "Aramızda bir şifre belirleyelim. Benden aldığınız mektubu mavi mürekkeple yazmışsam, söylediklerimi doğru diye anlayın. Fakat kırmızı mürekkeple yazmışsam da yalan olduğunu bilin," demiş. Bir ay sonra dostları ondan ilk mektubu almışlar. Mektup mavi kalemle yazılıymış. Mektupta şöyle deniyormuş: "Burada her şey harika. Mağazalar tıka basa gıda maddesiyle dolu. Sinemalarda

Batı'nın iyi filmleri gösteriliyor. Daireler geniş ve lüks. Bulamayacağınız tek şey kırmızı mürekkep." İşte bizim yaşadığımız da bu. Biz istediğimiz bütün özgürlüklere sahibiz. Fakat bir tek kırmızı mürekkebi bulamıyoruz, yani özgür olmadığımızı ifade edecek dili. Bize özgürlükten öyle bir şekilde (terörle savaş, vb.) bahsetmeyi öğretiyorlar ki, asıl bunun kendisi özgürlüğü çarpıtıyor. İşte, sizin burada yaptığınız şey bu. Siz hepimize kırmızı mürekkep temin etmiş oluyorsunuz.

Nisan 2011'in ortasında Çin hükümeti, içeriği alternatif gerçeklikle ya da zamanda yolculukla ilgili olan bütün televizyon, film, roman ve hikâyelere yasak getirdi. Bu Çin adına iyiye işaret. Hâlâ alternatifleri düşünüp hayal kuran insanlar varmış demek ki, hayal kurmayı yasaklamak zorunda kalmışlar. Bizim burada herhangi bir yasağa ihtiyacımız yok, çünkü egemen sistem hayal kurma yeteneğimizi bile baskı altında tutuyor. Hep seyrettiğimiz filmlere bir bakın. Dünyanın sonunu tahayyül etmek zor değil. Bir asteroidin bütün hayatı yok etmesi gibi şeyler. Ne ki, kapitalizmin sonunu tahayyül etmeniz mümkün değil.

Önümüzde bir tehlike var. Kendinize âşık olmayın. Burada hep birlikte güzel vakit geçiriyoruz. Ama unutmayın, karnavallar ucuza gelir. Önemli olan ertesi gündür, olağan hayatlarımıza döndüğümüzde ne yapacağı-

mızdır. O zaman hayatımızda herhangi bir değişiklik olacak mı? Ben bu günleri ileride, "Ah ne kadar gençtik ve her şey ne kadar güzeldi," şeklinde hatırlamanızı istemem doğrusu. Aklınızdan çıkarmayın, temel mesajımız şudur: "Alternatifleri düşünmeye fırsat bulduk." Eğer tabular yıkıldıysa, bu, mümkün olan en iyi dünyada yaşamadığımız anlamına gelir. Önümüzde daha uzun bir yol var. Çözüm bulmamız gereken gerçekten zorlu meseleler var. Ne istemediğimizi biliyoruz da, neyi istiyoruz? Hangi toplumsal örgütlenme kapitalizmin yerini alabilir? Ne tür yeni liderler olsun istiyoruz?

Unutmayalım, mesele yozlaşmışlık ya da açgözlülük değil. Mesele, sistemin kendisi. Sizi yozlaşmaya zorlayan o. Dolayısıyla, sadece düşmanlarınızdan değil, bu süreci bulandırmaya gayret eden sahte dostlardan da sakının. Nasıl size kafeinsiz kahve, alkolsüz bira, yağsız dondurma yutturmaya kalkıyorlarsa, bu kalkışmanızı da zararsız, ahlâkçı bir protestoyla sınırlı tutmaya uğraşacaklardır. Oysa hepimizin burada bulunmamızın sebebi, kola kutularını geri dönüşüme yollamanın, birkaç dolarlık hayırda bulunmanın ya da içtiğimiz bir Starbucks kapuçinosunun yüzde 1'inin Üçüncü Dünya'mn açlıktan kırılan çocuklarına gönderilmesinin kendimizi iyi hissetmemize yeteceği bir dünyada yaşamaktan bıkmış olmamız. İşleri ve işken-

ceyi taşerona havale ettikten, aşk hayatımızı da evlendirme bürolarına havale ettikten sonra, herhalde uzunca bir süre sonra siyasal düşüncelerimizin de taşerona devredilmesine ses çıkarmaz hale geliriz. Oysa biz bunları geri istiyoruz.

Komünizmden 1990'da çökmüş olan sistemi anlayacaksak, biz komünist değiliz. Bugün o komünistlerin en etken, acımasız kapitalistler olduklarını unutmayın. Bugünkü Çin'de, sizin Amerikan Kapitalizmi'nizden çok daha dinamik, ama demokrasiye ihtiyaç duymayan bir Kapitalizm işliyor. Kapitalizm'i eleştirdiğinizde, demokrasiye karşı olduğunuz iddiasıyla size şantaj yapmalarına müsaade etmeyin. Demokrasi ile Kapitalizm arasındaki evlilik sona erdi. Değişim mümkün.

Bugün değişimin mümkün olduğunu söylerken neyi anlıyoruz? Medyayı takip edin bakın. Bir tarafta, teknolojide ve cinsellikte her şey mümkün görünüyor. Aya gidebilirsiniz, biyogenetik sayesinde ölümsüzlüğe ulaşabilirsiniz, hayvanlarla ya da neyle istiyorsanız sevişebilirsiniz, fakat toplum ve ekonomi alanlarına baktığınızda, işte orada hemen her şey imkânsız sayılıyor.

Zenginlere konan verginin bir parça daha arttırılmasını istiyorsunuz. Hemen size bunun imkânsız olduğunu söylüyorlar. Niyeymiş, rekabet gücümüzü kaybedermişiz. Sağlık hizmetlerine daha fazla kaynak

ayrılmasını istiyorsunuz, hemen karşınıza geçip, "Bu imkânsız, o zaman totaliter devlete varırız," diyorlar. Size ölümsüz olmayı vaat eden, fakat sağlık hizmetlerine biraz daha fazla para ayıramayan bu dünyada yanlış giden bir şeyler olmalı. Belki de burada önceliklerimizi yeniden belirlememizde fayda var. Biz daha yüksek bir hayat standardı istemiyoruz. Sadece daha iyi bir hayat standardı istiyoruz. Komünist olmamızın tek anlamı, müşterek şeyleri umursuyor olmamızdır. Doğanın getirdiği müşterekleri. Entelektüel mülkiyetle özelleştirilen müşterekleri. Biyogenetiğin müşterekle-rini. İşte bu yolda ve yalnızca bunun uğruna mücadele etmeliyiz.

Komünizm mutlak anlamıyla başarısız oldu, fakat müşterek değerler hâlâ ortada duruyor. Size buradaki bizlerin Amerikalı olmadığını söylüyorlar. Oysa kendilerinin gerçekten Amerikalı olduklarını iddia eden o muhafazakâr fundamentalistlere bir şeyi iyice hatırlatmak gerekiyor: Hıristiyanlık nedir? Kutsal ruhtur. Kutsal ruh nedir? Tanrı'ya inanıyor olup birbirlerine sevgiyle bağlanan ve bunu hayata geçirmek için yalnızca kendi özgürlükleri ve sorumluluklarını bilen insanların eşitlikçi topluluğudur. Bu anlamıyla, kutsal ruh şimdi buradadır. Orada Wall Street'dekilerse, zındıkça idollere tapman paganlardır.

O yüzden, bize gereken şey sabır. Benim korktuğum tek şey, bir gün evimize dönüp, sonra yılda bir defa bira içmek üzere toplanıp, nostaljik bir şekilde bugünleri, "Burada ne güzel vakit geçirmiştik," diye anma ihtimali. Kendinize söz verin; böyle olmasın. İnsanların genellikle gerçekten çok istemedikleri şeyleri arzuladığını biliyoruz. Benim diyeceğim, arzu ettiğiniz şeyleri gerçekten istemekten korkmayın. Çok teşekkür ederim.

4
OCCUPY WALL STREET: BİR ADIM SONRA NE YAPMALI?*

Occupy Wall Street hareketinin akabinde, çok uzaklarda (Ortadoğu'da, Yunanistan'da, İspanya'da, İngiltere'de) başlayan protesto eylemleri merkeze ulaştığında ve artık dünyanın her tarafında kuvvetlenip yayıldığında ne yapmalı, nasıl hareket etmeli?

Occupy Wall Street hareketinin San Francisco'daki bir kolunda 16 Ekim 2011'de bir adam kalabalığa hitap eder-

*) Zizek'in *Guardian*'da 10 Ekim 2011'de yayınlanan "Occupy Wall Street: Bir Sonraki Adımda Ne Yapmalı?" yazısı ile 24 Nisan 2012 tarihinde yayınlanan "Önce İşgal, Talepler Daha Sonra" başlıklı yazılarında bazı paragraflar aynıdır. O yüzden biz de burada bu iki yazıyı tek bir başlık altında birleştirerek sunuyoruz.

ken, sanki 1960'larm hippi tarzında bir 'happening' oluyormuş gibi herkesi bu sürece katılmaya davet ediyordu:

> Bize programımızın ne olduğunu soruyorlar. Bizim bir programımız yok. Burada güzel vakit geçiriyoruz işte.

Bu tür açıklamalar, protestocuların karşı karşıya oldukları büyük tehlikelerden birisine işaret etmektedir: kendine âşık olma tehlikesi, 'işgal edilmiş' yerlerde güzel vakit geçirdiğini sanma tehlikesi.

Karnavallar ucuza gelir; karnavalların değerinin asıl sınavı, ertesi güne neyin kaldığı, olağan gündelik hayatlarımızın nasıl değişeceğidir. Eylemciler sıkı ve sabırlı bir çalışma yürütmeye âşık olmalıdırlar –henüz sonda değil, daha işin başındayız. Onların temel mesajı şu: Tabu yıkıldı, mümkün olan en iyi dünyada yaşamıyoruz; alternatifler üzerine düşünme imkânımız doğdu, hatta buna mecburuz.

Batı solu, bir tür Hegelci bir tiradla, bir tur atıp aynı yere geldi: 'Sınıf mücadelesi özcülüğü' denen şeyi bırakıp, bir süre ırkçılık karşıtı, feminist, vb. mücadelelerin çoğulcuğunu benimsedikten sonra, *sorunun* adı şimdi açıkça yeniden 'kapitalizm' olarak konuyor.

Bu yüzden, yasaklanması gereken ilk iki şey, yolsuzlukları eleştirmek ve finans kapitalizmini eleştirmek. Çıkarılacak birinci ders, suçu insanlarda ve onların tutum-

larında aramamamız gerektiği: Sorun yozlaşmışlık ya da açgözlülük değil, sorun sizi yozlaşmaya iten sistemin ta kendisi. Çözüm de ne Main Street ne de Wall Street; çözüm, Main Street'in Wall Street'siz, yani reel hayatın bankalar olmadan işleyemeyeceği sistemin kendisini değiştirmekte yatıyor.

Papa'mn daha altındaki kamusal simalar bize aşırı açgözlülük ve mükemmeliyetçilik kültürüyle mücadele etme talimatları yağdırıp duruyorlar; oysa bu ucuz ahlâkileştirme çabalarının oluşturduğu iğrenç görüntü ideolojik bir operasyondan ibaret; sisteme dahil olma (genişleme) dürtüsü şahsi günaha, şahsi bir ideolojik eğilime sayılıyor. Ya da Papa'ya yakın teologlardan birinin ağzından kaçırdığı gibi: "Bugünkü kriz kapitalizmin krizi değil, ahlâk krizi."

Ernst Lubitch'in *Ninotchka*'smdaki ünlü fıkrayı hatırlayalım: Kahraman bir kafeye oturup, kremasız kahve sipariş eder. Garson da ona, "Üzgünüm, kremamız bitti, sadece sütümüz var. Size sütsüz kahve getirebilir miyim?" karşılığını verir.

1990'da Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin dağılmasında da benzer bir hile devreye girmiş olmasın? Sistemi protesto eden insanlar yozlaşma ve sömürü olmadan özgürlük ve demokrasi istiyorlardı; elde ettikleri şeyse, dayanışmasız ve adaletsiz özgürlük ve demokrasi

oldu. Keza, Papa'ya yakın olan Katolik teolog da, özenli bir dille eylemcilerin kapitalizme hiç dokunmadan ahlâki adaletsizliği, açgözlülüğü, tüketimciliği, vb. hedef almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Sermaye'nin işleyen dolaşımı, her zamankinden daha fazla hayatlarımızın nihai Gerçeği olarak, yani tanımı gereği kontrol edilemeyen bir canavar gibi duruyor.

Kaybedilmiş davanın narsisizminin, başarısızlığa mahkûm ayaklanmaların yüce güzelliğine hayran olmanın çekiciliğinden uzak durmamız gerekiyor. Yarın uyandığımızda, ayaklanmanın yüce coşkuları geçtiğinde, eskisinin yerine konmuş olarak nasıl bir yeni olumlu düzen olmasını istemeliyiz? Protesto eylemlerinin ölümcül zayıflığı olarak gördüğümüz can alıcı nokta budur: Bu eylemler, kendini asgari düzeyde olumlu bir sosyo-politik değişim programına dönüştüremeyen, sahici bir öfkeyi dışa vuruyorlar. Devrimsiz bir isyan ruhunu ifade ediyorlar.

Lacan, 1968'deki Paris eylemlerine değinirken şöyle diyordu: "Devrimciler olarak yeni bir efendinin özlemini duyuyorsunuz. Merak etmeyin, yeni bir efendiniz olacak."

Anlaşılan, Lacan'ın sözü hedefini İspanya'daki Öfkeliler'de (yalnızca onlarda olmasa da) buldu. Öfkeliler'in protestoları, eski düzenin yerini yenisinin alacağı olumlu bir program önermeden, efendiye karşı histerik bir

kışkırtılma düzeyinde kaldığı müddetçe, fiilen -ne kadar inkâr edilirse edilsin- yeni bir efendinin başa geçmesi işlevini görecektir.

Bu yeni efendinin ilk suretini Yunanistan'da ve İtalya'da gördük; muhtemelen onları İsyanya takip edecek. Protesto eylemcilerinin uzman programlarının bulunmamasına ironik bir cevap yetiştiriliyormuş gibi, eğilim şimdi hükümetteki politikacıların yerini, depolitize teknokratlardan (Yunanistan ve İtalya'da gördüğümüz gibi, çoğunlukla bankacılardan) oluşan 'tarafsız' bir hükümetin almasından yana. Renkli 'siyasetçiler' out, gri uzmanlar in. Bu eğilim açıkça sürekli bir olağanüstü hale ve siyasal demokrasinin askıya alınmasına doğru seyrediyor.

O yüzden biz bu gelişmede de bir meydan okuma görmeliyiz: İdeolojinin en acımasız biçimi olarak, siyaset dışı uzmanların yönetimini reddetmemiz yeterli gelmez; ciddi bir biçimde egemen ekonomik örgütlenmenin yerine neyi önereceğimiz konusunu düşünmeye, alternatif örgütlenme biçimlerini tasavvur edip denemeye, Yeni'nin tohumlarını aramaya da başlamak zorundayız. Komünizm salt ya da ağırlıkla, sistemi durduran kitlesel eylemlerden ibaret değildir. Komünizm ayrıca ve her şeyden önce, yeni bir örgütlenme, disiplin ve sıkı çalışma biçimidir.

Eylemciler yalnızca düşmanlardan değil, bu süreci destekliyormuş gibi hareket edip, protestoları bulandırmak için ellerinden gelen çabayı harcayan sahte dostlardan da sakınmalıdırlar. Nasıl size kafeinsiz kahve, alkolsüz bira, yağsız dondurma yutturmaya kalkıyorlarsa, bu kalkışmanızı da zararsız, ahlâkçı bir hareketle sınırlamaya uğraşacaklardır.

Önümüzde daha uzun bir yol var; çok geçmeden, gerçekten zorlu meselelerle karşı karşıya kalacağız ve neleri istemediğimizle ilgili değil, fiilen *istediğimiz* şeylerle ilgili sorulara cevap aramak mecburiyetinde olacağız. Mevcut kapitalizmin yerini hangi toplumsal örgütlenme alabilir? Ne tür yeni liderlere ihtiyacımız var? Kontrol ve baskı organları dahil olmak üzere bize lazım olan organlar hangileridir? 20. yüzyılın alternatifleri belli ki fazla bir işe yaramadı.

Eylemci kalabalıkların eşitlikçi dayanışma ve açık uçlu özgür tartışmalarıyla 'yatay örgütlenme'nin tadını çıkarması heyecan vericiyken, G.K. Chesterton'un şu yazdıklarını da aklımızdan çıkarmamalıyız: "Salt açık zihinli olmak hiçbir şeydir; zihni açmanın amacı, ağzı açmakta olduğu gibi, içinden sert bir şey çıktığında tekrar kapatmaktır." Bu örnek belirsizlik zamanlarında siyaset için de geçerlidir: Açık uçlu tartışmalar sadece bazı yeni ana-gösterenlerle değil, eski Leninist "Ne

yapmalı?" sorusuna verilecek somut cevaplarla da birleştirilmelidir.

Muhafazakârların doğrudan saldırılarına karşılık vermek kolaydır. Protestanlar Amerikalı-olmayan kişiler midir? Muhafazakâr fundamentalistler, Amerika'nın Hıristiyan bir ülke olduğunu iddia ettiklerinde Hıristiyanlığın ne olduğunu hatırlamak gerekir: Kutsal Ruh, yani sevgiyle bağlanan inananların, özgür eşitlikçi topluluğu. Wall Street'deki paganlar sahte idollere taparlarken, Kutsal Ruh asıl protestocu eylemcilerdir.

Protestocular şiddete yatkın mıdırlar? Doğrudur, onların dili şiddete yatkın (işgalci, vb.) görünebilir, fakat yalnızca Mamatha Gandhi'nin şiddete yatkın olduğu anlamda şiddet eğilimlisidirler. Hayatın bu gidişatına dur demek için şiddete eğilimlidirler –hem küresel kapitalist sistemin düzgünce işlemesini sağlamak için gerekli görülen şiddetin karşısında bu şiddet nedir ki?

Eylemcilere kaybedenler diyorlar, oysa asıl kaybedenler, devasa miktarlarda kurtarma paralarını cebe indiren Wall Street'dekiler değil midir? Onlara sosyalistler diyorlar, oysa ABD'de sosyalizm sadece zenginler için vardır. Onları özel mülkiyete saygı göstermemekle suçluyorlar, oysa 2008 krizine sebep olan Wall Street spekülasyonları, eylemcilerin gece gündüz yıkmaya uğraşsalar başarabileceklerinden daha fazla, bin bir emekle kazanılmış özel

mülkiyeti yok etmiştir –bunun için insanların elinden geri alman binlerce evi düşünmeniz bile yeterlidir.

Eğer komünizm derken, 1990'da hak ettiği şekilde çöken sistem kastediliyorsa, onlar komünistler değildirler; hâlâ iktidarda kalmış olan komünistlerin bugün en acımasız kapitalizmi yönettiklerini unutmayalım. Çin'de komünistlerin yönettiği kapitalizmin başarısı, kapitalizm ile demokrasi arasındaki evliliğin boşanmaya yaklaşmasının uğursuz bir işaretidir. Protestocu eylemciler tek bir anlamda komünisttirler; o da, sistemin tehdit altında tuttuğu müşterek değerleri (doğadaki, bilgideki müşterek değerleri) umursamaları sebebiyle.

Eylemciler boş hayalciler sanılıp ciddiye alınmıyorlar, oysa gerçek hayalciler, işlerin sonsuza kadar böyle, ancak kozmetik değişiklikler yapılarak, sürüp gideceğini sananlardır. Eylemciler hayalci değillerdir; onlar bir hayalin kâbusa dönmesinden uyananlardır. Hiçbir şeyi yakıp yıkmamışlar, sadece sistemin kendini ağır ağır mahvedip yıkıma götürüşüne karşı tepkilerini göstermişlerdir. Çizgi filmlerdeki klasik sahneyi hepimiz biliriz: Kedi uçurumun kıyısına gelmiştir, ancak yürümeye devam eder. Ne zaman ki aşağıya bakıp altının boş olduğunu fark eder, o zaman da zaten düşüyordur. Eylemciler şimdi iktidarda olanlara, aşağı bakmalarını söylüyorlar sadece.

Boksta 'sarılmak', yumruk atmasını engellemek ya da etkisizleştirmek için bir ya da iki koluyla rakibin vücuduna yapışmak demektir. Bill Clinton'ın Wall Street protestolarına karşı tepkisi, siyasal 'sarılma'nın mükemmel bir örneğidir. Clinton, protestoların "neticede... olumlu bir şey olduğu"nu düşünüyor, oysa asıl olarak bu davanın nebülöz bir nitelik taşımasından kaygılanıyor. Clinton protestoculara, "gelecek bir buçuk yıl içinde birkaç milyon iş" yaratacağını iddia eden Başkan Obama'nın iş planlarının peşine takılmayı önermekte.

Oysa bu aşamada itiraz edilip karşı konması gereken şey, tam da böylesine, protesto etme enerjisinin çabucak bir dizi 'somut' pratik taleplere tahvil edilmesi. Evet, protestolar bir boşluk yarattı, hegemonik ideoloji alanında bir boşluğu ortaya çıkardı. Fakat bu boşluğu doğru bir şekilde doldurabilmek için zaman gerekiyor, çünkü bu, gerçekten Yeni'ye gebe bir boşluk. Oysa hepimizin sokağa dökülmemizin sebebi, kola kutularını geri dönüşüme yollamanın, birkaç dolarlık hayırda bulunmanın ya da içtiğimiz bir Starbucks kapuçinosunun yüzde 1'inin Üçüncü Dünya'nın açlıktan kırılan çocuklarına gönderilmesinin kendimizi iyi hissetmemize yeteceği bir dünyada yaşamaktan bıkmış olmamız. İşleri ve işkenceyi taşerona havale ettikten, aşk hayatımızı da evlendirme bürolarına havale ettikten sonra, herhalde uzunca bir

süre sonra siyasal düşüncelerimizin de taşerona devredilmesine ses çıkarmaz hale geliriz. Oysa biz bunları geri istiyoruz.

Ekonomik küreselleşme, yavaş yavaş fakat durdurulamaz bir biçimde Batı demokrasilerinin meşruiyetinin temelini oyuyor. Büyük çaplı ekonomik süreçler, uluslararası karakter taşımalarından dolayı, tanımı gereği ulus-devletlerle sınırlı kalacak demokratik mekanizmalarla kontrol edilemezler. Bu açıdan bakıldığında, insanlar gün geçtikçe daha fazla, kurumsal demokratik formların kendi hayati önemdeki çıkarlarını gerçekleştirmeye yetmeyeceğini bizzat deneyimleriyle öğreniyorlar.

Marx'ın kilit önemdeki bir düşüncesinin -bugün muhtemelen her zamankinden daha fazla- hayatiyetini koruduğu yer burasıdır: Marx'a göre, özgürlük meselesi esas olarak salt siyasal alana devredilerek hapsedilemez. Bilakis, fiili özgürlüğün anahtarı, piyasadan aileye kadar 'apolitik' sosyal ilişkiler ağındadır; ki bu alanda, eğer dilersek fiili bir ilerlemenin siyasal reform değil de, 'apolitik' sosyal üretim ilişkilerinde değişimde yattığını düşünüp değişime ihtiyaç duyabiliriz. Kimin neye sahip olacağını, bir fabrikada ilişkilerin nasıl yürütüleceğini oylarımızla biz belirlemeyiz; bütün bunlar, siyasal alanın dışında kalan süreçlere bağlı olacak-

tır. Demokrasiyi bu alana, diyelim halkın denetiminde 'demokratik' bankalar kurmak suretiyle 'uzatarak', gidişatı fiilen değiştirebilmeyi beklemek bir yanılsamadır. Böylesi 'demokratik' (ve elbette oynayacak olumlu bir rolü bulunan) işleyişlerde, kapitalizme karşıtlığımız ne kadar radikal olursa olsun, çözüm demokratik mekanizmaların (kesinlikle unutulmamalıdır ki, 'burjuva' devletin aygıtlarının bir parçası olan ve kapitalist yeniden üretimin herhangi bir aksamaya uğramadan sürmesini güvence altına alan mekanizmaların) uygulanmasında aranmalıdır.

Dolayısıyla, tutarlı bir programı olmayan uluslararası bir protesto hareketinin ortaya kıyışı tesadüfi değildir: Bu hareket, henüz açık bir çözümü bulunmasa da, derinlere uzanan bir krizin yansımasıdır. Durum psikanalizdeki, hastanın cevabı bildiği (kendisindeki semptomlar zaten cevaplardır), bunların cevaplar olduğunun farkında olmadığı ve analistin de bundan dolayı bir soru formüle etmek zorunda kaldığı duruma benzemektedir. Ancak böylesi bir çalışmayla bir program ortaya çıkacaktır.

Size komünist dönemden harika bir eski fıkra anlatayım. Bir adamı çalışmak için Doğu Almanya'dan Sibirya'ya göndermişler. Adam mektuplarının sansür görevlilerince okunacağını biliyormuş, bu yüzden daha gitmeden dostlarına, "Aramızda bir şifre belirleyelim. Benden

aldığınız mektubu mavi mürekkeple yazmışsam, söylediklerimi doğru diye anlayın. Fakat kırmızı mürekkeple yazmışsam da yalan olduğunu bilin," demiş.

Bir ay sonra dostları ondan ilk mektubu almışlar. Mektup mavi kalemle yazılıymış. Mektupta şöyle deniyormuş: "Burada her şey harika. Mağazalar tıka bısa gıda maddesiyle dolu. Sinemalarda Batı'nın iyi filmleri gösteriliyor. Daireler geniş ve lüks. Bulamayacağınız tek şey kırmızı mürekkep."

Şimdiye kadarki durumumuz bu şekilde değil mi? İstediğimiz bütün özgürlüklere sahibiz –tek eksiğimiz 'kırmızı mürekkep': Kendimizi özgür hissediyoruz, çünkü özgür olmadığımızı ifade edecek dilden yoksunuz.

Kırmızı mürekkebin olmaması, bugün için, şu ânki çatışmayı adlandırmak üzere başvurduğumuz bütün temel terimlerin ("teröre karşı savaş", "demokrasi ve özgürlük", "insan hakları", vb.) yanlış terimler olduğu ve düşünmemize meydan bırakmak yerine, durumu mistifiye edilmiş bir şekilde anlamamız demektir. O yüzden bugünkü görev, eylemcilere kırmızı mürekkep vermektir.

Siyaset sanatı aynı zamanda, tamamen gerçekçi olarak hegemonik ideolojinin çekirdeğini bozan, yani kesinlikle uygulanabilir ve haklı olsa da, fiilen imkânsız görülen (ABD'deki genel sağlık hizmetleri buna bir ör-

nektir) belirli bir talepte ısrar etmektir. Wall Street protestolarının sonrasında, insanları kesinlikle bu tür taleplerde bulunmaya teşvik etmeliyiz (ancak yine de, müzakerelerin ve 'gerçekçi' önerilerin pragmatik alanından uzak durmak da bir o kadar önemlidir).

Her zaman için akılda tutulması gereken nokta, tam burada girilecek her tartışmanın ister istemez düşmanın hareket sahasında kalacağıdır; bize yeni içerikleri yaymak için zaman gerekiyor. Şimdi söylediğimiz her şey (suskunluğumuz dışındaki her şey) bizden geri alınabilir. Fakat işte bu suskunluk, bu diyaloga yanaşmama, sarılmanın her biçiminden kaçınma tavrı, olması gerektiği kadar uğursuz ve tehditkâr bir biçimde bizim 'terör'ümüzdür.

5
DÜNYANIN YAĞMACILARI, BİRLEŞİN!*
İsyanların Anlamı Üzerine

Hegel'e bakarsak, tekerrür tarihte can alıcı bir rol oynar: Bir olay sadece bir kere meydana geldiğinde tesadüf sayılarak ona çok önem atfedilmeyebilir, eğer o durum daha farklı şekilde ele alınsaydı kaçınılabilir bir şey olarak görülebilir; fakat aynı olay tekrar ederse, bunu daha derin bir tarihsel sürecin açığa çıktığının işareti saymak gerekir. Napoléon 1813'te Leipzig'de savaşı kaybettiğinde, bu onun talihsizliği olarak görülmüştü; fakat aynı Napoléon, Waterloo'daki savaşı da kaybedince, devrinin

*) Bu yazı ilk olarak 19 Ağustos 2011 tarihinde *London Review of Books*'un internet sitesinde "Shoplifters of the World Unite" başlığıyla yayınlanmıştır.

geçtiği ortaya çıkmış sayılırdı. Aynı durum, halen sürmekte olan finans krizi için de geçerlilik taşımaktadır. Eylül 2008'de bazıları bu krizi, daha iyi düzenlemelere falan giderek düzeltilebilecek bir anomali olarak göstermek istemişlerdi; oysa şimdi, yeniden finansal bir erimeyle karşılaşmanın işaretleri çıktığında, artık yapısal bir fenomenle karşı karşıya olduğumuz besbellidir.

Şimdi bize tekrar tekrar, bir borç krizi içinde yaşadığımızı, bunun yükünü hep birlikte sırtlamamız gerektiğini ve kemerlerimizi sıkmaya mecbur olduğumuzu anlatıp duruyorlar. Hepimiz diyorlar, yani (çok) zenginler hariç olmak üzere. Zenginlere daha fazla vergi yükleme fikri halen bir tabu sayılıyor; eğer zenginlerden daha fazla vergi alırsak, artık daha fazla yatırım yapma isteği duymazlar, böylece mevcut işlerin sayısı azalır ve bundan hepimiz zarar görürüz yolunda bir sava sarılıyorlar. Dolayısıyla geriye, kendimizi zor zamanlardan kurtarmanın tek yolu olarak yoksulların daha da yoksullaşması, zenginlerin daha da zenginleşmesi kalıyor. Bu durumda, yoksullar nasıl hareket etmelidirler? Yoksullar ne *yapabilirler*?

İngiltere'de patlak veren isyanları, Mark Duggan'ın şüpheli bir şekilde vurulması tetiklemiş olmasına rağmen, herkes bu başkaldırının daha derindeki bir huzursuzluğu dışa vurduğunda hemfikir –fakat burada söz konusu olan nasıl bir huzursuzluktur? 2005 yılında Paris banliyölerinde görülen araba yakma olaylarındaki gibi,

Londra'da isyan edenler de herhangi bir mesaj iletmiyorlar. (Kasım 2010'da gördüğümüz ve onun da şiddete dönüştüğü kitlesel öğrenci gösterileriyle arada belirgin bir zıtlık söz konusu. Öğrenciler, yüksek eğitim için önerilen reformları kabul etmediklerinin anlaşılmasını istiyorlardı.) Bu yüzden İngiltere'deki isyancıları Marksist bir çerçevede, devrimci öznenin ortaya çıkışının bir kertesi olarak tasavvur etmek zor; bu insanları Hegel'in 'güruh' terimiyle; hoşnutsuzluklarını ancak yıkıcı şiddetin 'irrasyonel' patlamalarıyla, Hegel'in deyişindeki gibi 'soyut negatiflik'le ifade edebilecek, örgütlü toplumsal alanın dışında kalan kişiler olarak anlatmaya çalışmak çok daha uygun düşüyor.

Hırsızlık yaptığından şüphe edilen bir işçiyle ilgili olarak eski bir hikâye anlatılır: Bu işçi her akşam paydos saatinde fabrikadan çıkarken, önünde taşıdığı el arabası dikkatle incelenmektedir. Fabrika bekçileri işçinin el arabasında hiçbir şey bulamazlar, her zaman boştur. Fakat sonunda jeton düşer: İşçi bizatihi bu el arabalarını çalmaktadır. Tıpkı bu isyanla ilgili yorum yapanların gözden kaçırdıkları şey o olduğu gibi, o fabrikanın bekçileri de gözlerinin önünde apaçık olan gerçeği görememişlerdir. Bize, 1990'lı yılların başlarında komünist rejimlerin çöküp dağılmasının ideolojilerin sonunu gösterdiği söylenmiştir: Totaliter felaketle doruğuna çıkmış bulunan geniş ölçekli ideolojiler devri sona ermiştir;

şimdi yeni bir çağa, akılcı, pragmatik siyaset çağma girdik. Eğer post-ideolojik bir çağda yaşadığımız şeklindeki kalıp herhangi bir anlamda doğruluk taşıyorsa, bu son yaşadığımız şiddet patlaması olan olaylarda görülebilir demektir. Oysa bu isyanlarda protestodan eser yoktu; hiçbir şey talep etmeyen şiddet eylemleri söz konusuydu. Sosyologlar ve gazetelerin baş yazarları, bu isyanlarda anlam aramak gibi nafile bir çaba içerisinde, isyanların getirdiği muammayla düşüncelerinin allak bullak olduğunu görmekten başka bir noktaya varamayacaklardı.

Protesto eylemlerine katılanlar, her ne kadar ayrıcalıksız ve fiilen toplumdan dışlanmış kesimlerden oluşuyorsa da, açlık sınırında yaşayan insanlar değillerdi. Bırakın fiziksel ve ideolojik baskı koşullarını, çok daha fazla maddi sıkıntı çekmekte olan kişiler bile, kendilerini belirgin gündemlere sahip ideolojik güçler şeklinde örgütleyebilmişlerdi. Dolayısıyla, burada asıl yorum bekleyen mesele, isyancıların bir programının bulunmamasıydı: Yaşadığımız olaylar bize ideolojik-siyasal açmazlarımız ve içinde yaşadığımız toplum (seçim yapma hakkını öne çıkaran, fakat zoraki demokratik konsensüse karşı mevcut tek alternatifin kör bir taklitçilikten ibaret kaldığı bir toplum) hakkında çok şey anlatıyor. Sisteme karşı koymak kendini artık gerçekçi bir alternatif, hatta ütopyacı bir proje olarak ifade edemiyor da ancak anlamsız patlamalar şekline bürünüyor. Öyleyse, geriye

kalan sadece kurallara uygun hareket etmek ile (kendine yönelik) yıkıcı şiddet arasında bir tercihte bulunma özgürlüğüyse, bunun bize ne faydası var ki?

Alan Badiou'ya göre, giderek 'dünyasız' şeklinde yaşanan bir toplumsal alandayız hepimiz. Böyle bir toplumsal alanda, protestoların bürünebileceği tek biçim de anlamsız şiddet olmakta. Galiba, kapitalizmin esas tehlikelerinden biri bu: Kapitalizm, küresel çapta olması itibariyle bütün dünyayı kapsamasına rağmen, insanların anlamı yerelleştirme yollarından mahrum kaldığı bir 'dünyasız', ideolojik kümelenmeyi beslemektedir. Küreselleşmenin temel dersi, kapitalizmin kendini (Hıristiyan olandan Hindu ya da Budist olanına, Batı'dan Doğu'ya) bütün uygarlıklara uyarlayabileceğidir: Küresel bir 'kapitalist dünya görüşü' olmadığı gibi, gerçek bir 'kapitalist uygarlık' da yoktur.

Dolayısıyla, yazının başında bahsettiğimiz isyanlardan çıkarılması gereken ilk sonuç, hissedilen huzursuzluklara karşı muhafazakâr tepkilerin de liberal tepkilerin de yetersiz kaldığıdır. Muhafazakâr tepkinin ne olduğu öngörülebilirdi: Böylesi vandalizmlerin haklı bir gerekçesi olamaz; düzeni tesis etmek için zorunlu görülen her yola başvurulmalıdır; bu tür başka patlamaların meydana gelmesini önlemek için daha fazla hoşgörüye ve sosyal yardıma değil, daha fazla disipline, çok çalışmaya ve sorumluluk duygusuna ihtiyacımız var.

Bu yaklaşımda yanlış olan, yalnızca genç insanları şiddet dolu patlamalara iten umutsuz toplumsal durumu görmezlikten gelmesi değildir; belki de daha önemlisi, bu patlamaların muhafazakâr ideolojisinin kendisinde gizli öncülleri yansıtıyor olduğu gerçeğine gözlerini kapatmasıdır. 1990'larda Muhafazakârlar 'köklere geri dönüş' kampanyasını başlattıklarında, Norman Tebbit'ten bu anlayışı tamamlayıcı bir saptama gelmişti: "İnsan yalnızca sosyal bir hayvan değildir, aynı zamanda bölgesel bir hayvandır; kabileciliğin ve bölgeselciliğin temel içgüdülerini karşılamayı da gündemimize almalıyız." Burada 'köklere dönüş' esas olarak şuna işaret ediyordu: barbarların 'temel içgüdüleri'nin doyurulması yoluyla, görünüşte uygar, burjuva toplumun arkasında beliren barbarlığın önünün açılması. 1960'larda Herbert Marcuse, 'cinsel devrim'i açıklamak için 'baskıcı karşı yüceltme' kavramını ortaya atmıştı: İnsan dürtüleri yüceltilmeden, tamamen serbest bırakılabilirdi ve yine de kapitalist denetim altında tutulabilirdi –bkz. porno endüstrisi. Huzursuzlukların dışa vurduğu günlerde İngiltere caddelerinde gördüğümüz şey, 'hayvanlar'a indirgenmiş insanlar değil, kapitalist ideolojinin ürettiği 'hayvan'ın soyunmuş haliydi.

Bu arada solcu liberaller, aynı derecede öngörülebilir şekilde, toplumsal programları ve bütünleşme girişimleriyle ilgili mantralarına sıkı sıkı sarıldılar; oysa bunların göz ardı edilmesi, ikinci ve üçüncü kuşak

göçmenleri ekonomik ve toplumsal bakımdan geleceksiz bırakmıştı. Artık bu kuşakların tatminsizliklerini dışa vurmalarının tek yolu olarak sadece şiddetli patlamalar kalmaktaydı. Bizse, intikam fantezilerine kapılmak yerine, bu patlamaların derinlerde yatan sebeplerini anlamak için çaba sarf etmeliyiz. Yoksulluğun kol gezdiği, ırksal bakımdan karışık bir bölgede, polisin baştan şüpheli sayıp her fırsatta taciz ettiği, gelecek umudu bulunmayan, hep işsiz olduğu gibi genellikle vasıfsız olduğu için bir işe girme ihtimali de bulunmayan genç biri olmanın ne anlama geldiğini tahayyül etmemiz bile mümkün mü acaba? Burada yatan düşünce, bu insanların kendilerini içinde buldukları koşulların, sokaklara dökülmelerini resmen kaçınılmaz hale getirdiğidir. Yine de burada anlattığım yaklaşımın eksikliği, isyanların yalnızca nesnel koşullarını sıralamasıdır. Oysa isyan etmek, öznel bir açıklamayla tavrını belirtmektir; kişinin örtük bir şekilde kendi nesnel koşullarıyla nasıl ilişki kurduğunu ortaya koymasıdır.

Bizler sinik bir çağda yaşıyoruz; dolayısıyla, yağmaya karışıp mağaza yakan ve kendi koşullarının baskısı altında olan bir protestocunun, size sosyal hizmet görevlilerinin ve sosyologların kullandığı dille cevap vereceğini, sosyal hareketliliğin azaldığından, güvencesizliğin arttığından, anne baba otoritesinin çöktüğünden, çocukluğunda anne sevgisini tadamadığından tahmin etmek zor

olmasa gerektir. Bu insan ne yaptığını biliyordur, ama gene de yapmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz iki tepkiden, yani muhafazakâr tepki ile liberal tepkiden hangisinin daha kötü olduğu konusunda akıl yürütmenin bir manası yok: Stalin'in öyle diyeceği gibi, bunların *ikisi de* daha kötüdür ve buna, iki tarafın da, yaşanan patlamaların gerçek tehlikesinin 'sessiz çoğunluğa' karşı öngörülebilir ırkçı tepkilerde yattığı şeklindeki uyarıları dahildir. Söz konusu tepkinin büründüğü biçimlerden birisi, mülklerini korumak amacıyla hemen kendi koruma birliklerini örgütmeyen yerel toplulukların (Türkler, Karayipler, Sihler) 'kabileci' bir anlayışa meyletmeleriydi.

Dükkân sahipleri, sisteme karşı -şiddet içerse bile- gerçek bir protestoya karşı mülklerini savunan küçük burjuvalar mıdır, yoksa toplumdaki çözülmeyi getiren güçlere karşı mücadele eden işçi sınıfının temsilcileri midir? Bu noktada saf tutmanın şart koşulmasına karşı durmak gerekir. İşin gerçeği, buradaki çatışma, ayrıcalıksız kesimlerin iki kutbu (sistem içinde tutunmayı başarmış olan kesim ile habire deneyip durmaktan yılmış kesim) arasındaydı. İsyancıların şiddeti neredeyse yalnızca kendilerini hedef almıştı. Araba yakma ve dükkân yağmalama olaylarının hepsi zengin semtlerde değil, isyancıların kendi oturdukları yerlerde meydana geldi. Demek ki buradaki çatışma, toplumun farklı kesimleri

arasında değildir; en radikal haliyle, toplum ile toplum arasında, her şeyi olanlar ile kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlar arasında, toplumdan bir beklentisi kalmayanlar ile toplumdan çok şey bekleyenler arasındaydı.

Zygmunt Bauman bu isyanları, 'yetersiz ve kusurlu tüketiciler'in eylemleri şeklinde nitelemişti: Bu eylemler, başka her şeyden daha fazla, kendini 'doğru' şekilde (yani, alışveriş yapmak suretiyle) gerçekleştiremediğinde şiddete meyleden tüketici arzusunun dışavurumuydu. Bu haliyle de, tüketim ideolojisine ironik bir karşılık şeklinde, gerçek bir protesto ânını bağrında taşıyordu: "Hem bizi tüketmeye çağırıyorsunuz, ama hem de bizi bunu doğru dürüst yapma araçlarından mahrum bırakıyorsunuz – biz de bunu kendi bildiğimiz yolla yapıyoruz!"

İsyanlar, ideolojinin maddi gücünün (belki de 'post-ideolojik toplum'un) bir göstergesidir. Devrimci açıdan bakıldığında, isyanlarda gördüğümüz sorun bu şekliyle şiddetin kendisi değil, şiddetin kendini gerçekten dayatamamasıdır. Burada söz konusu olan, bir güç gösterisi şeklinde maskelenmiş nafile öfke ve çaresizliktir; muzaffer bir karnaval maskesini takınmış kıskançlıktır.

İsyanlar, liberal çoğunluğun bugün hayat tarzımıza bir tehdit olarak algıladığı başka bir şiddet türüne (terörist saldırılar ve intihar bombacıları) karşı da konumlanmalıdır. Her iki örnekte, yani terörist saldırılar ve intihar bombacılarından da şiddet ve karşı-şiddet bir kısır dön-

güye yakalanmış durumdadır; ikisi de savaşmaya çalıştıkları güçleri besleyen etkiler doğururlar. Her iki durumda da, şiddetin güçsüzlüğün örtük bir kabulüne denk geldiği kör bir eyleme geçiş haliyle uğraşıyoruzdur. Bu şiddet örneklerindeki farklılık, İngiltere ya da Paris'te meydana gelen isyanlara karşıt olarak, terörist saldırıların, dinin öngördüğü mutlak Anlam'ın hizmetine koşulmasıdır.

Ancak, Arap ayaklanmaları, sahte alternatifler olarak kendine yönelik yıkıcı şiddetin ve dinsel fundamentalizmden kaçınmayı başarmış kolektif bir direniş eylemi değiller miydi? Ne yazık ki, 2011 yazındaki Mısır, devrimin sonuna işaret etmesiyle, özgürleştirici potansiyelinin boğulduğu bir tarih olmasıyla hatırlarda kalacaktır. Bu devrimin mezar kazıcıları, ordu ile İslamcılardır. Ordu (ki Mübarek'in ordusudur) ile İslamcılar (ayaklanmanın ilk aylarında kenarda kalıp, daha sonra mevzi kazanan kesim olarak) arasındaki paktın ana hatları giderek belirginleşmektedir: İslamcılar, ordunun maddi ayrıcalıklarına göz yumacaklar ve bunun karşılığında ideolojik hegemonyalarını kuracaklardır. Kaybedenler de, CIA'den aldıkları fonlara rağmen 'demokrasiyi yükseltmek' açısından çok zayıf kalmış, Batı-yanlısı liberaller, keza bahar eylemlerinin gerçek unsurları, yeni ortaya çıkan ve sendikalardan feministlere kadar bir sivil toplum örgütleri ağı yaratmaya uğraşan seküler sol olacaktır. Tabii hızla kötüleşmekte olan ekonomik durum, bahar protestolarında büyük öl-

çüde görünmeyen yoksulları er ya da geç sokaklara dökecektir. Yeni bir patlamanın gerçekleşmesi ihtimal dahilindedir ve Mısır'ın siyasal aktörleri açısından zor olan soru, yoksulların öfkesini yönlendirmeyi kimin başaracağıdır? Yoksulların öfkesini kim bir siyasal programa tahvil edecektir: yeni seküler sol mu, İslamcılar mı?

Batı kamuoyunun İslamcılar ile ordu arasındaki pakta karşı ağırlıklı tepkisi, şüphesiz sinik bilgeliğin muzaffer bir gösterisi şeklinde olacaktı: Bize söyleyecekleri, (Arap olmayan) İran örneğinin ortaya koyduğu şekilde, Arap ülkelerindeki halk ayaklanmalarının her zaman militan İslamcılığa varacağıydı. Mübarek çok daha az kötü olarak görünecekti; özgürlük sahasında oynamaktansa, tanıdığınız şeytana sarılmak daha tercihe şayandı. Bu tür bir sinizme karşı, Mısır ayaklanmasının radikal-özgürleştirici çekirdeğine kayıtsız şartsız bağlı kalmaktan başka çare olmasa gerektir.

Ancak kaybedilmiş dava narsisizminin ayartıcılığından da uzak durmak gerekir: Sonuçsuz kalmaya mahkûm ayaklanmaların yüce güzelliğine hayranlık duymak kolaydır. Bugünün solu, 'belirlenmiş yadsıma' sorunuyla karşı karşıyadır: İlk ânların baş döndürücü coşkusu geçip sona erdiğinde, Ayaklanmanın ardından eski düzenin yerini hangi yeni düzen almalıdır? Bu bağlamda, Mayıs ayında düzenledikleri gösterilerin ardından İspanyol Öfkeliler'inin *(indignados)* çıkardıkları manifesto

öğreticidir: Bu manifestoda gözümüze takılan ilk şey, metnin belirgin apolitik tonudur: "İçimizden bazılarımız kendilerini ilerici sayıyor, bazılarımız da tutucu. Bazılarımız inanan kimseleriz, bazılarımız inançsızız. Bazılarımızın açıkça bilinen ideolojileri var, bazılarımız da apolitik, ancak hepimiz, etrafımızda gördüğümüz siyasal, ekonomik ve toplumsal manzaradan (yani, siyasetçiler, iş dünyası, bankacılarda görülen ve bizi çaresiz, sözümüzü söyleyemez durumda bırakan yozlaşmışlık ve çürümüşlükten) dolayı kaygılı ve kızgınız."

Bu insanlar protestolarını, "toplumumuzda gözettiğimiz devredilemez gerçekler" adına, "sağlıklı ve mutlu bir hayat getirecek barınma, çalışma, kültür, sağlık, eğitim, siyasal katılım, kişiliğini özgürce geliştirme ve tüketici hakları adına" yapıyorlar. Şiddeti reddederek, bir 'etik devrim' çağrısında bulunuyorlar. "Bizler, parayı insandan daha üstün tutmak yerine, parayı tekrar kendi hizmetimize sokacağız. Biz halkız, biz insanız, ürün değiliz. Ben satın aldığım şeyin ürünü değilim; niçin satın aldığımı ve kimden aldığımı biliyorum."

Bu devrimi kimler yapacaktır? Öfkeliler, bütün siyasal yelpazeyi, sağı da solu da yozlaşmış ve iktidar şehvetine kapılmış taraflar olarak görüyorlar, ama manifestolarında bir dizi taleple ortaya çıkıyorlar –bu talepleri kime hitaben gündeme getiriyorlar? Kendilerine değil herhalde; fakat Öfkeliler (henüz) başka hiç kimsenin bunu

kendi adlarına yapacağı iddiasında da değiller; görmek istedikleri değişimi kendilerinde görmek zorunda kalacaklar. Oysa son dönemki protestoların ölümcül zayıflığı işte burada yatıyor: Bu isyanlar, kendini sosyo-politik değişimi öngören olumlu bir program şeklinde dönüştüremeyen, sahici bir öfkeyi dile getiriyorlar.

Yunanistan'daki durum, herhalde (Franco rejiminin düşüşünün ardından İspanya'da kaybedilmiş bir hasletle) ilerici temelde kendilerini örgütleme geleneğine sahip olmalarından dolayı, daha umutvar görünüyor. Ancak Yunanistan'da bile, protesto hareketi kendini örgütlemenin sınırlarını gösteriyor: Protestocular, düzenleyici hiçbir merkezi otoritesi bulunmayan eşitlikçi bir özgürlük alanım, hepimize eşit miktarda zaman ve konuşma, vb. imkânı tanınan bir alanı tutuyorlar. Protestocular bir sonraki aşamada ne yapılacağını, protestolarla yetinmenin ötesinde nasıl hareket edileceğini tartışmaya başladıklarında, çoğunluk, gerekli olan şeyin yeni bir parti ya da devlet iktidarı almayı hedefleyen doğrudan bir girişim değil, amacı siyasal partilere baskı uygulayan bir haraket olduğu konusunda bir konsensüs sağlıyor. Bu belli ki toplumsal hayatın yeniden düzenlenmesini kabul ettirmeye yeterli gelmez. Bunu başarmak için, çabuk kararlar alabilecek ve bu kararları gerekli olduğu sertlikte uygulamaya geçirecek güçlü bir organ gerekir.

6
ÜCRETLİ BURJUVAZİNİN İSYANI: YENİ PROLETARYA*

Bill Gates nasıl Amerika'nın en zengin kişisi oldu? Bill Gates'in servetinin, Microsoft'un ürettiği yazılımların rakiplerinden daha düşük fiyatlarla satılmasıyla ya da işçilerini daha başarılı biçimde 'sömürmesi'yle yakından uzaktan alakası yok (Microsoft bilgi işçilerine görece yüksek ücretler veriyor). Milyonlarca insan hâlâ onların yazılımlarını satın alıyor, çünkü Microsoft pratik olarak bu alanda bir tekel konumu yaratarak, Marx'm 'genel akıl' *(general intellect)* dediği şeyin (ki bununla, bilimden pratik uz-

*) Bu yazı ilk olarak 26 Ocak 2012 tarihli *London Review of Books*'ta (Cilt: 34, Sayı: 2) "The Revolt of the Salaried Bourgeoisie: The New Proletariat" başlığıyla yayınlanmıştır.

manlığa değin bütün biçimleriyle kolektif bilgiyi kastediyordu) somutlaşmış biçimi olarak, kendini neredeyse evrensel bir standartmış gibi kabul ettirmeyi başardı. Gates fiilen genel aklın bir kısmını özelleştirdi ve bunun sonucunda doğan rantı temellük ederek zenginleşti.

Genel aklın özelleştirilmesi imkânı, Marx'ın kapitalizmle ilgili yazılarında (büyük ölçüde onun toplumsal boyutunu küçümsemesinden dolayı) hiçbir zaman öngörmediği bir şeydi. Yine de günümüzün entelektüel mülkiyet mücadelelerinin özünde bu yatar: Genel aklm rolü (kolektif bilgiye ve toplumsal işbirliğine dayalı olarak) post-endüstriyel kapitalizmde artarken, zenginlik de tamamen bu genel aklın üretimine harcanan emeğe oranla birikmektedir. Ortaya çıkan sonuç, Marx'm bekliyor göründüğü gibi, kapitalizmin kendini dağıtması değil, emeğin sömürüsünden elde edilen kârın, kademe kademe, bilginin özelleştirilmesiyle el konan ranta dönüştürülmesidir.

Aynı durum doğal kaynaklar için de geçerlilik taşımaktadır. Doğal kaynakların sömürülmesi, dünyanın başlıca rant kaynaklarından birisidir. Bu alanda, bu rantı kimin toplayacağı (Üçüncü Dünya yurttaşlarının mı, yoksa Batılı çokuluslu şirketlerin mi alacağı) konusunda sürekli bir mücadele verilmektedir. Marx'ın emek (emeğin kullanılmasıyla artı değer üretilir) ile diğer metalar

(onların kullanılmasıyla değerleri tüketilir) arasındaki farklılığı açıklarken, petrolü 'sıradan' bir meta olarak örneklemesi ironiktir. Petrol fiyatlarındaki yükseliş ve düşüşü, üretim maliyetlerindeki yükseliş ya da düşüşle veya sömürülen emeğin fiyatıyla ilişkilendirme girişimleri şimdi anlamsız kaçacaktır. Üretim maliyetleri, petrole ödediğimiz fiyatın (gerçekten kaynak sahiplerinin sınırlı arz sayesinde koruyabildikleri bir fiyattır bu) oranı olarak ihmal edilebilir küçüklüktedir.

Kolektif bilginin katlamalı olarak büyüyen etkisinin sağladığı verimlilik artışının sonuçlarından birisi, işsizlerin rolünde meydana gelen değişimdir. İşsizlik yaratmak ve giderek daha çok sayıda işçiyi faydasız hale getirmek (etkenliği arttırıp verimliliği yükseltmek), kapitalizmin başarısıdır. Aslında bir lütuf olması gereken şey (yani, daha az ağır işe ihtiyaç duyulması) bir lanete dönüşmüştür. Ya da, başka bir şekilde ifade edersek, uzun vadeli bir işte çalışırken sömürülme ihtimali, şimdilerde bir ayrıcalık olarak yaşanmaktadır. Dünya pazarı, Fredric Jameson'm belirttiği üzere, "herkesin bir zamanlar üretken işçi olduğu ve emeğin her yerde kendine sistem dışında fiyat biçmeye başladığı bir alan"dır. Halen devam etmekte olan kapitalist küreselleşme sürecinde, işsizler kategorisi artık Marx'm 'yedek emek ordusu'yla sınırlı değildir; bu kategori ayrıca, Jameson'a göre, "Birinci

Dünya kapitalizminin modernleştirici projelerine kasten dahil edilmeyip, umutsuz ya da ölümcül vaka muamelesi edilerek, sanki 'tarihin dışına itilmiş' olan, dünyanın her tarafındaki devasa kalabalıklar"ı da kapsar. Bunlar, mesela başarısız devletler (Kongo, Somali), açlığın ya da ekolojik felaketin kurbanları, yarı-arkaik 'etnik nefret' tuzağına düşürülenler, hayırseverliğin ve sivil toplum kuruluşlarının hedefi olanlar ya da terörle savaşta düşman sayılanlardır. İşsizler kategorisi bu şekilde, geçici olarak işsiz kalanlardan artık istihdam edilemez durumda olanlara ve sürekli işsiz kalanlara, getto ve kenar mahalle sakinlerinden (Marx'ın onları genellikle 'lumpen proleterler' diye bir kenara ittiği kesimlerden) nihayet (eski çağların haritalarındaki boş yerler misali) küresel kapitalizm sürecinin dışında tutulan bütün halklara ve devletlere kadar, muazzam halk kesimlerini kapsayacak bir şekilde genişlemiştir.

Bazılarına göre, kapitalizmin bu yeni biçimi özgürleşmeye yeni imkânlar açmaktadır. Bu her halükarda, Hardt ve Negri'nin Marx'ı radikalleştirmeye gayret edip, kapitalizmin kafasını kopartabilirsek sosyalizmi kazanacağımızı savunan *Çokluk* adlı kitaplarında ortaya koydukları tezdir. Onlara kalırsa, Marx'ın bakışı tarihsel bakımdan kısıtlıydı: Merkezileşmiş, otomasyona bağlanmış ve hiyerarşik bir silsilede örgütlenmiş sanayi emeği

temelinde düşünüyordu ve bunun sonucunda 'genel akıl'ı, merkezi planlama kuruluşuna benzer bir şey gibi kavramıştı; işte ancak bugün, 'maddi olmayan emeğin' yükselişiyle, devrimci bir tersine dönüş 'nesnel bakımdan mümkün' hale gelmiştir. Bu maddi olmayan emek, entelektüel emekten (fikirlerin, metinlerin, bilgisayar programlarının, vb. üretilmesi) dokunsal emeğe (doktorların, bebek bakıcılarının ve hosteslerin çalışmalarına) kadar uzanır. Bugün maddi olmayan emek, Marx'ın 19. yüzyıl kapitalizminde büyük sanayi üretiminin hegemonik olduğunu ilan ettiği anlamda hegemoniktir: Kendini sayıların gücüyle değil, kilit önemde, sembolik bir yapısal rol oynayarak dayatır. Burada ortaya çıkan, 'müşterekler' denilen muazzam genişlikteki yeni bir alandır, ortak bilgi paylaşma alanı ile iletişim ve işbirliğinin yeni biçimleridir. Maddi olmayan üretimin ürünleri de nesneler değil, yeni toplumsal ya da kişiler arası ilişkilerdir; maddi olmayan üretim biyo-politiktir, toplumsal hayatın üretimidir.

Hardt ile Negri burada, günümüzün 'postmodern' kapitalizminin ideologlarının maddi üretimden simgesel üretime, merkezi-hiyerarşik mantıktan öz-örgütlenmenin ve çok merkezli işbirliğinin mantığına geçiş olarak övdükleri süreci tanımlıyorlar. Aradaki farklılık şurada ki, Hardt ile Negri Marx'a sadık kalıyorlar: Onun haklı

olduğunu, genel zekânın yükselişinin uzun vadede kapitalizmle bağdaşmayacağını ortaya koymaya çalışıyorlar. Postmodern kapitalizmin ideologlarıysa tam tersi iddiayla boy gösteriyorlar: Marksist teori (ve pratik), merkezi devlet denetiminin hiyerarşik mantığının kısıtlamaları içerisinde kaldığından, bilgi devriminin toplumsal sonuçlarıyla baş edemez, diyorlar. Bu iddiayı doğrulayan ampirik gerekçeler vardır; komünist rejimleri fiilen çöktüren de, bilgi devriminin getirdiği yeni toplumsal mantığa ayak uyduramamalarıydı. Devrimi yönlendirmeye çalışmışlardı gerçi, fakat ondan başka bir büyük ölçekli merkezi devlet planlama projesi çıkarma gayesiyle. Paradoks şurada ki, Hardt ile Negri'nin kapitalizmi yıkmanın biricik şansı olarak ön plana çıkardıkları şey, bilgi devriminin ideologları tarafından da yeni, 'sürtünmesiz' bir kapitalizmin yükselişi olarak göklere çıkarılıyor.

Hardt ile Negri'nin analizinin, kapitalizmin -onu köhnemiş duruma getiren yeni bir üretim örgütlenmesi (klasik Marksist terimlerle) olması gerekirken- nasıl ayakta kalabildiğini anlamamıza yardımcı olan bazı zayıf noktaları vardır. Hardt ile Negri, günümüz kapitalizminin genel aklın kendisini (en azından kısa vadede) özelleştirmedeki başarısını küçümsedikleri gibi, işçilerin kendilerinin -burjuvaziden daha fazla- gereksizleşmesi (giderek daha çok sayıda insanın yalnızca geçici olarak

işsiz kalmaktan öte, yapısal olarak iş bulamaz konuma gelmesi) eğilimini de küçümserler.

Eski kapitalizm ideal olarak, parayı (kendi parasını ya da ödünç aldığı parayı) kendi düzenleyip çalıştırdığı bir üretime yatıran, sonra da buradan kâr elde eden bir girişimciyi kapsıyorsa, bugün yeni bir ideal tip ortaya çıkmaktadır: Artık yeni ideal tip, kendi şirketi olan girişimci değil, bankaların ya da dağınık yatırımcıların sahip olduğu bir şirketi idare eden uzman yöneticidir (ya da bir CEO'nun başkanlığında idare görevini yürüten bir yönetim kuruludur). Kapitalizmin bu yeni ideal tipinde, işlevsiz duruma gelen eski burjuvazi, ücretli yönetici olarak yeniden yararlı hale getirilmiştir: Yeni burjuvazinin mensupları ücret alırlar ve kendi şirketlerinde payları bulunsa bile, yaptıkları çalışmanın bir kısmıyla ('başarıları'na karşılık verilen 'primler'le) hisse senedi kazanırlar.

Bu yeni burjuvazi hâlâ artık değeri temellük etmektedir, fakat 'artık ücret' denilen (mistifiye edilmiş) biçimiyle: Onlara proleterin 'asgari ücret'inden (günümüzün küresel ekonomisinde tek gerçek örneği Çin'de ya da Endonezya'daki çok ağır koşullu atölyelerde çalışan emekçiler olan, genellikle mitik bir referans noktası) çok daha fazla para ödenmektedir ve onların statülerini belirleyen, sıradan proleterle aralarındaki bu ayrımdır.

Dolayısıyla, klasik anlamıyla burjuvazi, ortadan kalkma eğilimindedir: Kapitalistler, ücretli işçilerin bir alt-kümesi olarak, yeterliliklerinden dolayı (sözde-bilimsel 'değerlendirmeler'in hayati önem taşıması bu yüzdendir: çalışanlar arasındaki ayrılıkları meşrulaştırır) daha fazla para alma vasfına sahip yöneticiler olarak yeniden boy gösterirler. Artık ücret kazanan işçiler kategorisi -yöneticilerle sınırlı kalmak bir tarafa-, her türlü uzmanı, idareciyi, kamu görevlisini, doktoru, hukukçuyu, gazeteciyi, entelektüeli ve sanatçıyı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Kazanılan artık, iki biçime bürünür: daha fazla para (yöneticiler, vb. için) ve bunun yanı sıra daha az çalışıp, daha fazla boş zaman imkânı (-bazı- entelektüeller için, ama aynı zamanda devlet yöneticileri, vb. için).

Hangi işçilerin artık ücret alacağına karar vermekte başvurulan değerlendirme prosedürü, keyfi bir güç ve ideoloji mekanizmasını temsil ediyor olup, fiili yeterlilikle ciddi bir bağ kurulmadan işletilir; artık ücret ekonomik sebeplerden dolayı, siyasal sebepler yüzünden (toplumda istikrarı sağlamak amacıyla bir 'orta sınıf'ın varlığını sürdürmek için) uygulanır. Toplumsal hiyerarşinin keyfi olması bir hata ürünü değildir, bilakis, piyasa başarısının keyfiliğiyle benzer bir rol oynayan değerlendirme sürecindeki keyfilikle birlikte düşünüldüğünde, asıl önemli olan noktayı temsil eder. Toplumsal alanda

değişik ihtimallere kapı açıldığında şiddetin patlama eğilimi göstermekle bir tehdit oluşturduğunu söyleyemeyiz, ama bu olumsallık ortadan kaldırılmaya çalışıldığında böyle bir ihtimal gündeme gelecektir. Jean-Pierre Dupuy *La Marque du sacré* adlı çalışmasında, hiyerarşiyi, işlevleri üstünlük ilişkisini aşağılatıcı olmayan bir içerikle donatmak olan dört işleyişten biri ('sembolik araçlar') olarak kavrar. *Hiyerarşinin* kendisi (düşük toplumsal statümü, kendi değerimden bağımsız olarak tecrübe etmeme imkân sağlayan, dışarıdan dayatılan bir düzen); *demistifikasyon* (toplumun bir meritokrasi değil, nesnel toplumsal mücadelelerin ürünü olduğunu gösteren ve başka birinin üstünlüğünün onun hasletleri ve başarılarının ürünü olduğu şeklindeki can sıkıcı sonuca varmaktan kaçınmamı sağlayan ideolojik işleyiş); *olumsallık* (toplumsal skaladaki konumumuzun doğal ve toplumsal bir piyangoya bağlı olduğunu anlamaya başlamamızı sağlayan benzer bir mekanizma; buna göre, talihli olanlar, zengin ailelerde doğru genlerle doğan kişilerdir); ve *karmaşıklık* (kontrol edilemez güçler öngörülemez sonuçlar doğururlar; sözgelimi, piyasanın görünmez eli, ben ondan çok daha fazla çalışsam ve daha zeki olsam bile, benim başarısız kalıp, komşumun başarıya ulaşmasına sebep olabilir). Bu mekanizmalar, görünümlerin aksine, hiyerarşiyle çelişmez ya da onu tehdit et-

mez, ama hiyerarşiyi kabul edilebilir hale getirir, çünkü "kıskançlık kıyametini kışkırtan şey, başkasının talihli olmayı hak ettiği fikridir". Dupuy bu öncülden hareketle, aynı zamanda kendini adil bulan makul şekilde adil bir toplumun, hınç gibi duygulardan azade kalacağını düşünmenin büyük bir hata olduğu; tam tersine, böylesi toplumlarda alt konumlarda duranların, şiddetli hınç patlamalarıyla incinen gururlarını dışa vuracak bir çıkış yolu bulacakları sonucuna ulaşır.

Günümüz Çin'inin karşı karşıya olduğu açmaz, işte bununla bağıntılıdır: Deng'in reformlarının ideal hedefi, kapitalizmi (yeni egemen sınıfı oluşturacağı için) bir burjuvazi olmadan uygulamaya sokmaktı; oysa şimdi Çin'in liderleri, bir burjuvazinin varlığıyla kurulan yerleşik bir hiyerarşi olmadan kapitalizmin sürekli istikrarsızlık doğuracağını acı biçimde keşfediyorlar. Öyleyse Çin hangi istikameti takip edecek? Eski komünistler genellikle kapitalizmin en etkin yöneticileri olarak kendilerini gösteriyorlar, çünkü bir sınıf olarak burjuvaziye karşı tarihsel düşmanlıkları, günümüz kapitalizminin bir burjuvazinin olmadığı yönetsel bir kapitalizm haline gelme eğilimine cuk diye oturuyor – her iki durumda da, Stalin'in çok zaman önce söylediği gibi, "her şeye kadrolar karar veriyor". (Bugünün Çin'i ile Rusya'sı arasında ilginç bir farklılık: Rusya'da üniversite öğretim üyeleri gülünç derecede dü-

şük ücret alırlar ve fiilen proletaryanın bir parçasını oluştururlarken, Çin'dekilere uysal kalmalarını güvenceye alacak kadar rahat edecekleri bir artık ücret sağlanıyor.)

Artık ücret kavramı, sürmekte olan 'anti-kapitalist' protestolara da yeni bir ışık tutuyor. Kriz zamanlarında, 'kemer sıkma'ya açıkça aday olanlar, ücretli burjuvazinin alt kademeleridir: Proletaryaya katılmaktan kurtulmak istiyorlarsa, başvuracakları tek çare siyasal protestodur. Onların protestosu kâğıt üzerinde piyasanın vahşi mantığını hedef almasına rağmen, fiilen kendilerinin (siyasal bakımdan) ayrıcalıklı ekonomik konumlarının giderek aşınmasını protesto etmektedirler. Ayn Rand'ın *Atlas Silkindi* adlı kitabında, greve çıkan 'yaratıcı' kapitalistlerle ilgili bir fantezi kurulur; bu, en sapkın biçimini günümüzün grevlerinde ve çoğu da artık ücretlerini kaybetme korkusuyla hareket eden bir 'ücretli burjuvazi'nin yaptığı grevlerde bulan bir fantezidir. Bunlar proleter nitelikli protestolar değildir, ama proleter konumuna düşme tehdidine karşı çıkan protestolardır. Bugün, sürekli bir işi olmak başlı başına bir ayrıcalığa dönüştüğünde, kim greve çıkma cesareti gösterir? Tekstil endüstrisi ve benzeri işkollarının (kalıntılarında) düşük ücretli olarak çalışan işçiler değil elbette; işleri güvence altına alınmış ayrıcalıklı işçiler (öğretmenler, kamu ulaşımı çalışanları, polis memurları). Bu da öğrenci protestoları

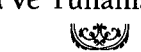
dalgasını açıklayan başka bir sebeptir: Bu insanları harekete geçiren dürtünün, yüksek eğitim görmenin onlara daha sonraki hayatlarında artık bir ücret sağlamayacağı korkusu olduğu ileri sürülebilir.

Şu da açıktır ki, geçen yıl Arap Baharı'ndan Batı Avrupa'ya, Occupy Wall Street'den Çin'e, İspanya'dan Yunanistan'a kadar protesto eylemlerinde muazzam bir canlılık olması, yalnızca ücretli burjuvazinin isyanı olarak kenara konmamalıdır. Her örnek kendi özellikleriyle ele alınmalıdır. İngiltere'de üniversite reformuna karşı öğrencilerin giriştikleri protestolar belli ki, dışlananların gerçek bir patlamasını temsil eden ve tüketimci bir yıkım karnavalı olan Ağustos isyanlarından farklıydı. Bu noktada, Mısır'daki ayaklanmaların kısmen ücretli burjuvazinin (kendilerine bir gelecek görememelerini protesto eden eğitimli gençlerle birlikte) bir isyanı olarak başladığı ileri sürülebilir, ancak bu yalnızca, baskıcı bir rejime karşı daha geniş çaplı bir protesto dalgasının bir yönünü teşkil etmektedir. Öte yandan, protestolar gerçekte yoksul işçilerle köylüleri harekete geçiremedi ve İslamcıların seçim zaferi de, asıl seküler protestoların dar bir toplumsal tabana oturduğunu açıkça gösterdi. Yunanistan özel bir örnektir: Son onyıllarda Yunanistan'da, ABD'nin finansal yardımları sayesinde yeni bir ücretli burjuvazi (özellikle aşırı genişletilmiş devlet kademelerinde) yara-

tıldı ve protestoları harekete geçiren de büyük ölçüde bu duruma bir son verileceği tehditleri oldu.

Alt kademelerdeki ücretli burjuvazinin proleterleşmesine tam karşıt uçta denk düşen başka bir olgu, üst düzey yöneticilerle bankacıların irrasyonel biçimde (ABD'deki araştırmaların göstermiş olduğu gibi, bir şirketin başarısıyla ters orantılı olma eğilimi gösterdiği için irrasyoneldir) yüksek ücretler ödenmesidir. Biz bu olguları, aynı eğilimleri ahlâkileştirici bir eleştiriye tabi tutmaktansa, kapitalist sistemin artık kendi kendini düzenleyen bir istikrar yaratamamasının; başka bir deyişle, kontrolden çıkma tehdidini gündeme getirmesinin işaretleri olarak okumalıyız.

7
BİZİ KURTARICILARDAN KURTARIN
Avrupa ve Yunanlar Üzerine*

Yakın gelecekteki toplulumuzu anlatan distopik bir filmden bir sahne getirin gözünüzün önüne. Üniformalı muhafızlar geceleri şehrin merkezindeki yarı boş sokaklarda göçmen, suçlu ve serseri avına çıkmışlardır. Ellerine kimi geçirirlerse canlarına okuyorlardır. Hayali bir Hollywood görüntüsünü andıran bu manzara, günümüz Yunanistan'ın gerçekliğidir. Geceleri, seçimlerin son turunda yüzde 7 oy alıp, Atina polisinin yüzde 50'sinin desteğine sahip olduğu söylenen, Yahudi soykırımı in-

*) 25 Mayıs 2012'de kaleme alınan bu yazı ilk olarak *London Review of Books*'un internet sitesinde "Save Us from the Saviours; Europe and Greeks" başlığıyla yayınlanmıştır.

kârcısı neo-faşist Altın Şafak hareketinin kara gömlekli haydutları, sokaklarda devriye gezip yakaladıkları bütün göçmenleri (Afganlar, Pakistanlılar, Cezayirliler) ölesiye dövmektedirler. 2012 ilkbaharında Avrupa işte böyle savunuluyor.

Avrupa uygarlığının göçmenler tehdidine karşi savunulmasındaki sıkıntı, bu savunmanın gaddarca yapılmasının, 'uygarlığa' karşı Müslümanların sayısından daha fazla tehdit oluşturmasıdır. Böyle samimi yandaşları olduğu sürece, Avrupa'nın düşmana ihtiyacı kalmaz. Bundan yüz yıl önce G.K. Chesterton, dini eleştirenlerin nasıl bir çıkmazda takılıp kaldıklarını şu sözlerle dile getirmişti: "Özgürlük ve insanlık adına Kilise'yle mücadele etmeye başlayanlar, yalnızca Kilise'yle savaşmayı matah belledikleri sürece özgürlükten ve insanlıktan uzaklaşmaktan başka yere varamazlar... Laiklik taraftarları kutsal şeyleri yok edemediler; ama, onları avutacaksa söyleyelim ki, esas laik değerlere darbe vurmuş oldular." Birçok liberal savaşçı da anti-demokratik fundamentalizmle mücadele etmeye öylesine can atıyor ki, terörle mücadele ettiklerini sanıp aslında özgürlüğü ve demokrasiyi ortadan kaldırmaktan başka bir noktaya varmıyorlar. 'Teröristler' ötedünya uğruna bu dünyayı mahvetmeye hazırlarsa, bizim teröre karşı savaşçılarımız da Müslüman ötekiden duydukları nefret adına demokrasiyi yerle bir etmeye dünden razılar. Hatta bazıları insan onuru-

na o kadar bağlılar ki, bunu savunmak için işkenceyi meşru göstermeye bile hazırlar. Oysa bu, fanatik din savunucularının yola çağdaş seküler kültüre saldırmakla çıkıp, nefret ettikleri sekülerizmi bütün görünümleriyle temizleme gayretiyle, kendi dinsel değerlerini feda etme noktasına geldikleri bir yola sapmalarından başka anlama gelmiyor.

Ancak buradaki başlıca tehlike odağı Yunanistan'ın göçmen-düşmanı savunucuları değil: Onlar sadece gerçek tehdidin, yani Yunanistan'ı sefalete sürükleyen kemer sıkma politikasının bir yan ürünü. Yunanistan seçimlerinin bir sonraki turu 17 Haziran'da yapılacak. Avrupa'daki mevcut düzen temsilcileri, bu seçimlerin hayati önem taşıdığı konusunda bizi uyarıyorlar. Onlara kalsa, masaya yatırılmış olan sadece Yunanistan'ın kaderi değil, her halükarda bütün Avrupa'nın kaderi. Seçimin muhtemel sonuçlarından birisi (ki onlara göre, ideal olan sonuç), sancılı ama mecburi sayılan kemer sıkarak toparlanma sürecinin devam ettirilmesine imkân tanıyacak. Bunun alternatifi olan sonuç ise (eğer seçimi 'aşırı solcu' Syriza partisi kazanırsa) kaosa oy vermek, yani bildiğimiz şekliyle (Avrupa) dünya(sı)nm sonu anlamına gelecek.

Felaket tellalları haklı, ama kafalarında kurdukları gibi olmayacak. Şu ânki demokratik düzenlemelerimizi eleştirenler, seçimlerin gerçek bir tercih ortaya koymadığından yakınıyorlar: Onun yerine bize kalan, programla-

rı neredeyse birbirininkinden ayırt edilemeyen merkez sağ ile merkez sol partiler arasında seçim yapma durumudur. 17 Haziran'da gerçek bir tercihte bulunulacak: Bir tarafta mevcut düzen (Yeni Demokrasi ve PASOK), diğer tarafta Syriza. Gerçek bir tercih yapma durumu doğduğunda hep gördüğümüz gibi, mevcut düzen panikte: Onlara kalırsa, halk yanlış bir tercihte bulunursa, kaos, yoksulluk ve şiddetten başka bir şey gelmeyeceğini vaaz ediyorlar. Syriza'mn zafere ulaşma ihtimalinin dahi, küresel piyasalarda korku sarsıntılarına yol açtığı söyleniyor. İdeolojik şahsileştirmenin günü geldi: Piyasalar, seçimlerden AB-IMF'in mali disiplin ve yapısal reform programını sürdüreceği vaadinde bulunan bir hükümet çıkmayacak olursa yaşanacaklara dair 'kaygıları'nı dile getirerek, sanki gerçek birer insanmış gibi konuşuyorlar. Oysa Yunanistan yurttaşlarının böyle ihtimallere kafa yorarak kaybedecekleri vakitleri yok: Avrupa'da onyıllardır görülmemiş boyutlara ulaşan sefilane gündelik hayatlarından dolayı zaten dertleri başlarından aşkın.

Böylesi öngörüler paniğe yol açarak ve böylece uyarısını yaptıkları sonuçları meydana getirerek, tahminlerinin gerçek olmasını sağlarlar. Eğer seçimi Syriza kazanacak olursa, Avrupa'nın egemen çevreleri, Brüksel teknokrasisi ile göçmen karşıtı popülizmin suç ortaklığından oluşan kısır döngüyü bozma girişimi söz konusu olduğunda karşımıza çıkacak olan zorlu yoldan dersler çı-

karmamızı umut edecekler. Bu yüzden, Syriza'nın lideri Alexis Tsipras, yakınlarda verdiği bir röportajda, Syriza'nm kazanması halinde ilk önceliklerinin paniği önleyecek tedbirler olacağını çok açık bir şekilde belirtti. "İnsanlar korkuyu yenecekler. Boyun eğmeyecekler; şantajlar karşısında pes etmeyecekler." Syriza gerçekleşmesi neredeyse imkânsız bir görevle karşı karşıya. Syriza'nm dili, aşırı sol 'deliliği'nin dili değil; piyasa ideolojisinin deliliğine karşı yükseltilen aklın dili. Syriza'cılar iktidarı almaya hazır olduklarını göstererek, solu iktidarı alma korkusuna kapılmaktan men ettiler; başkalarının yarattığı kargaşanın altından kalkma cesaretleri de var. Bunun için sadece, ilke ile pragmatizmi, demokrasiye bağlılık ile gerekli olduğu yerlerde çabucak ve kesin bir şekilde hareket etmeye hazır olmayı ustalıkla birleştirmeleri gerekecek. En ufak bir başarı kazanma şansına dahi sahip olurlarsa, bütün Avrupa'nın kendileriyle dayanışma göstermelerine; hem bütün Avrupa ülkelerinin kendilerine dürüstçe yaklaşmalarına, hem de bu yaz dayanışma turizminin çoğaltılması gibi daha yaratıcı fikirlere ihtiyaç duyacaklar.

T.S. Eliot *Kültür Tanımına Dair Notlar*'da, tek seçimin sapkınlık ile inançsızlık arasında olduğu, yani bir dini canlı tutmanın tek yolunun mezhep ayrılığını teşvik etmekten geçtiği ânlar bulunduğuna dikkat çekmişti. Bugün için Avrupa'nın durumu budur. Avrupa mirasının

kurtarılmaya değer olan şeylerini (demokrasi, halka güven duyma, eşitlikçi dayanışma, vb.), ancak (şu ânda Syriza'nın temsil etmekte olduğu) yeni bir 'sapkınlık' kurtarabilir. Eğer Syriza devre dışı bırakılırsa bize kalacak olan Avrupa, 'Asya değerlerine sahip bir Avrupa'dır; tabii ki Asya'yla hiç ilgisi olmayan, fakat tamamen, çağdaş kapitalizmin demokrasiyi askıya alma eğilimiyle ilgisi olan bir durumdur bu.

İşte, demokratik toplumlarda 'serbest seçim'i ayakta tutan paradoks buradadır: İnsanlar, doğru seçimi yapmaları koşuluyla seçim yapmakta özgürdürler. Bu yüzden, yanlış seçim yapıldığında (İrlanda'nın Avrupa Birliği Anayasası'm reddettiği zaman gördüğümüz gibi), bu tercih hata sayılır ve mevcut düzen hemen, hatanın düzeltilebilmesi için 'demokratik' sürecin tekrarlanması talebinde bulunur. O zaman Yunanistan başbakanı olan George Papandreou geçen yılın sonunda Euro bölgesi mali yardım anlaşmasıyla ilgili bir referandum yapılması önerisiyle ortaya çıktığında, referandum da yanlış bir tercih sayılarak bu öneri geri çevrilmişti.

Medyada Yunanistan kriziyle ilgili olarak iki temel kurguya başvuruluyor: Alman-Avrupa kurgusuna göre, Yunanlar sorumsuz, tembel, israfa meyilli, vergi kaçırmakta usta kişiler ve kontrol altında tutulup, mali disiplinin zorla öğretilmesi gereken insanlar; Yunanların kurgusuna göre, ulusal egemenliğimiz Brüksel'in dayattığı

neo-liberal teknokrasinin tehdidi altında. Yunan halkının korkunç durumuna gözlerini kapamak imkânsız hale geldiğinde, üçüncü bir kurgu ortaya çıktı: Yunanlar şimdi, sanki ülkelerini bir savaş ya da doğal felaket yerle bir etmiş gibi, yardıma muhtaç, insanlık kurbanları olarak gösteriliyorlar. Bu kurguların üçü de yanlıştır gerçi, fakat üçüncüsü herhalde en tiksinti uyandırıcısıdır. Yunanlılar pasif kurbanlar değillerdir; Avrupa'nın ekonomik düzeniyle savaş içindedirler ve bu savaşta onların ihtiyacı olan şey, mücadelelerinde kendileriyle dayanışma gösterilmesidir; hem onların mücadelesi bizim de mücadelemizdir.

Yunanistan bir istisna değildir. Yunanistan, sınırsız biçimde uygulanma potansiyeline sahip, yeni bir sosyo-ekonomik modelin (bankacılarla diğer uzmanların demokrasiyi yıkmalarına göz yumulan, siyasetten arındırılmış bir teknokrasinin) başlıca deney sahasıdır. Dolayısıyla, Yunanistan'ı bu sözde kurtarıcılarından kurtarmak, Avrupa'yı da kurtarmak olacaktır.

8
ARAPLARIN DEVRİMCİ RUHUNDAN NİÇİN KORKACAĞIZ?*

Tunus ve Mısır'da yaşanan isyanlarda göze çarpmaması mümkün olmayan şey, Müslüman fundamentalizmin belirgin bir şekilde meydanlarda görülmemesiydi. İnsanlar, seküler demokratik geleneğin en iyi örneklerinden birini sergileyerek, baskıcı bir rejime, bu rejimin yozlaşmasına ve yoksulluğa karşı başkaldırdılar, özgürlük ve ekonomik umut taleplerini haykırdılar. Batılı liberallerin, Arap ülkelerinde gerçek demokratik anlayışın dar liberal elitlerle sınırlı kaldığı, oysa büyük çoğunluğun ancak dinsel fundamentalizm ya da milliyetçilikle

*) Bu yazı ilk olarak 1 Şubat 2011 tarihli *Guardian*'da "Why Fear the Arab Revolutionary Spirit" başlığıyla yayınlanmıştır.

harekete geçirilebileceği yönündeki sinik bakışlarının yanlış olduğu kanıtlandı. Buradaki esas soru şudur: Sonra ne olacak? Siyasal düzlemde kim kazanacak?

Tunus'ta yeni bir geçici hükümet atandığında, İslamcılar ve daha radikal sol bu hükümetin dışında bırakılmışlardı. Fakat uyanık liberallerin bu duruma karşı tepkileri şöyle oldu: Zaten, o iki kesim esasta birbirinin aynası değil mi, sonuçta ikisi de totaliter uçları temsil ediyor, bu kadar basit işte! Oysa uzun dönemde asıl çelişkinin tarafları İslamcılar ile sol değil midir? İslamcılar ile sol, rejime karşı geçici bir birlik kurmuş olsalar dahi, zafere doğru yürüdükçe birlikleri parçalanacak ve birbirleriyle, ortak düşmanlarına karşı sergilediklerinden daha zalimce, ölümcül bir kavgaya tutuşacaklardır.

İran'da yapılan son seçimlerin ardından tanık olduğumuz şey tam da böyle bir kavga değil miydi? Yüz binlerce Musavi yandaşı, Humeyni devrimini ayakta tutan rüyayı (özgürlük ve adalet rüyasını) savunmuyor muydu? Bu rüya ne kadar ütopik de olsa, siyasal ve toplumsal yaratıcılıkta, örgütsel deneylerde, öğrencilerle sıradan halk içindeki tartışmalarda nefes kesici bir patlamanın önünü açmamış mıydı?

O zamana değin hiç duyulmamış toplumsal dönüşüm dinamiklerini açığa çıkaran bu gerçek hamle, her şeyin mümkün göründüğü bu ân, daha sonra İslamcı kurum-

ların siyasal denetimi ele geçirmeleri sonucu kademe kademe boğulmuştu.

Açıkça fundamentalist nitelik taşıyan hareketler örneğinde bile, toplumsal bileşimi gözden kaçırmamaya özen göstermek gerekir. Taliban düzenli olarak, kendi egemenliğini terörle muhafaza eden fundamentalist bir İslamcı grup olarak gösterilir. Oysa 2009 yılı ilkbaharında Taliban güçleri Pakistan'daki Swat vadisini ele geçirdiklerinde, *New York Times* bu olayı, Taliban'ın "dar bir zengin toprak sahipleri ile onların topraksız kiracıları arasındaki derin ayrılıklardan faydalanarak bir sınıf isyanı çıkardığı" şeklinde haber yapmıştı. Eğer Taliban, "köylülerin perişan durumunu fırsata çevirerek" -*New York Times*'in sözleriyle- "büyük ölçüde feodal kalan Pakistan adına alarm zilleri çaldırma"yı başarmışsa, Pakistan'daki ve ABD'deki liberal demokratların da benzer biçimde onların kötü durumundan 'faydalanmaları'nı ve topraksız çiftçilere yardım etmeye çalışmalarını kim önleyebilirdi? Yoksa Pakistan'daki feodal güçler, liberal demokrasinin doğal müttefikleri miydi?

Buradan kaçınılmaz olarak çıkarılması gereken sonuç, radikal İslamcılığın yükselişinin her zaman için, Müslüman ülkelerde seküler solun ortadan kalkışının öbür yüzünü temsil ettiğidir. Afganistan en İslami fundamentalist ülke olarak gösterilirken, kırk yıl önce o ülkenin güçlü bir seküler geleneğe, Sovyetler Birliği'nden

bağımsız biçimde iktidarı almayı başarmış, güçlü bir komünist partisine sahip olduğunu hatırlayan kalmış mıdır acaba? O seküler damar nereye gitti?

Tunus'ta ve Mısır'da (ayrıca Yemen'de ve umalım ki belki de Suudi Arabistan'da) yaşanmakta olan gelişmeleri bu arka plana bakarak okumak hayati önem taşımaktadır. Eninde sonunda bir istikrara kavuşulur ve eski rejim birtakım liberal kozmetik ameliyatlarla ayakta kalmayı başarırsa, buradan aşılması çok zor bir fundamentalist karşı tepki gelecektir. Dolayısıyla, bu süreçten geriye kilit önemde bir liberal miras kalması isteniyorsa, liberallerin radikal solun kardeşçe yardımlarına ihtiyaçları vardır.

Mısır'a dönecek olursak, bu konuda en utanç verici ve tehlikeli derecede fırsatçı tepki, Tony Blair'in CNN'de aktarılan sözleri olmuştur: Blair'e göre değişim şarttır, fakat istikrarlı bir değişim olması koşuluyla.

Bugün Mısır'da istikrarlı değişim ancak, egemen çemberi bir parça genişletip, Mübarek güçleriyle bir uzlaşmaya varmak şeklinde gerçekleşebilir. Bu sebepten dolayı şimdi Mısır'da barışçıl bir geçişten söz etmek isabetsizdir. Mübarek muhalefeti ezerek, bunu imkânsız hale getirmiştir. Mübarek'in orduyu protestocuların üzerine sürmesinden sonra, neyin tercih edileceği artık açıktı: Ya her şey aynı kalsın diye ufak tefek şeylerin değiştirildiği kozmetik bir operasyon, ya da gerçek bir kopuş.

Öyleyse işte, hakikat ânı: On yıl önce Cezayir'de olduğu gibi, gerçekten özgür seçimlere izin vermenin, iktidarı Müslüman fundamentalistlere teslim etmekle eşit olacağı iddia edilemez. Başka bir liberal kaygı, Mübarek giderse ortada iktidarı devralacak örgütlü bir siyasal güç bulunmamasıdır. Elbette böyle bir güç yok; Mübarek, Agatha Christie'nin ünlü *O Zaman Orada Kimse Yoktu* romanının başlığındaki gibi, bütün muhalefet marjinal birer süs haline getirilinceye kadar kırılınca, ortada kimse kalmamış oldu. Mübarek'i öne çıkarmak ise (ya o, ya da kaos diyerek) bizzat ona karşı durmaktır.

Batılı liberaller nefes kesici bir ikiyüzlülük sergiliyorlar: Bu ülkede demokrasiyi açıkça destekediler ve şimdi, insanlar seküler özgürlük ve adalet adına tiranlara karşı başkaldırdıklarında, derin kaygılara gömüldüler. Oysa neden kaygılanıyorsunuz? Özgürlüğe bir şans tanıyıp da sevinseniz bunun önündeki engel ne? Mao Zedung'un eski bir sözü bugün tam yerine oturuyor: "Gökyüzünün altında büyük kaos –harika bir durum."

Öyleyse Mübarek nereye gitsin? Bu sorunun da cevabı belli: Lahey'e. Lahey'de sanık sandalyesinde oturmayı hak eden bir lider varsa, o da Mübarek'in kendisidir.

g

Slavoj Zizek

DÜNYADAKİ İSYANLARIN ANLAMI

"Biz Türkiye'deki protesto eylemlerini salt, sessiz duran bir Müslüman çoğunluğun desteğine sahip, otoriteryan bir İslamcı rejime karşı, seküler bir sivil toplumun ayağa kalkması olarak görmüyoruz.

"Türkiye'deki resmi daha karmaşık hale getiren etken, protestoların anti-kapitalist bir dürtüyle de yapılıyor olmasıdır.

"Protesto eylemlerine katılan insanlar, serbest piyasa fundamentalizmi ile fundamentalist İslam'ın birbirine aykırı düşmediğinin sezgileriyle farkındadırlar. İslamcı bir hükümetin kamusal bir alanı özelleştirmesi, fundamentalizmin iki biçiminin el ele yürüyebileceğini göstermekedir.

"Bu, demokrasi ile kapitalizm arasındaki 'ebedi' evliliğin boşanmaya yaklaşmasının açık bir işaretidir.

"Türkiye'de protesto eylemlerine katılan insanların çoğunluğunun farkında oldukları şey, çeşitli özgül talepleri birarada tutan, aynı zamanda akışkan bir huzursuzluk ve hoşnutsuzluk duygusunun varlığıdır..."

agora kitaplığı • 415
ISBN 978-605-103-212-2
9 786051 032122
gezi broşürleri • 2